

**TURUN
YLIOPISTO**

Salaliittoteoriauskomustaipumuksen yhteys elämäntyytyväisyyteen väestökyselyllä mitattuna

Psykologia
pro gradu -tutkielma

Laatija:
Kesia Harju

16.5.2023
Turku

Turun yliopiston laatu järjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu
Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

Pro gradu -tutkielma

Oppiaine: Psykologia

Tekijä: Kesia Harju

Otsikko: Salaliittoteoriauskomustaipumuksen yhteys elämäntyytyväisyyteen väestökyselyllä mitattuna

Ohjaajat: PsT, yliopiston lehtori Tuomo Häikiö ja PsT, apul. prof. Johanna Kaakinen

Sivumäärä: 42 sivua

Päivämäärä: 16.5.2023

Tutkin tässä pro gradu -tutkielmassa salaliittoteoriauskomustaipumuksen yhteyttä koettuun elämäntyytyväisyyteen. Salaliittoteoriauskomustaipumuksella tarkoitetaan tässä tutkielmassa alttiutta salaliittoteoreettisen ajatustavan omaksumiseen. Salaliittoteoreettisen ajatustavan omaksumista pidetään piirretyypisenä ominaisuutena. Salaliittoteoriauskomustaipumuksen yhteyttä yksilöön tarkastellaan elämäntyytyväisyyden kautta, sillä elämäntyytyväisyyden tiedetään yleisen tutkimustiedon valossa kuvaavan laajasti yksilön subjektiivista kokemusta omasta elämästä. Yhteyttä tarkasteltiin ottaen huomioon myös yksilön koulutustausta, tulotaso sekä koettu toimeentulo.

Tutkielmani perustuu Suomessa tehtyyn väestökyselyyn, joka on ensimmäinen Suomessa toteutettu salaliittoteoriauskomuksia mittaava väestökysely. FINSCI-tutkimushankkeen väestökysely lähetettiin 5000:lle Suomessa asuvalle väestörekisteristä satunnaisotannalla poimitulle henkilölle postissa. Kyselyyn vastasi yhteensä 1132 henkilöä ja lopullisiin analyyseihin otettiin mukaan vaihtelevasti 977–1069 tutkittavaa. Osallistujat kuvastavat populaatiota hyvin. Salaliittoteoriauskomustaipumusta mitattiin 17 väittämällä, jotka asiantuntija valitsi Rose Chelsean väitöskirjasta (2017). Elämäntyytyväisyyttä mitattiin EUROHIS-QOL (Schmidt ym., 2006) mittarista tehdyllä versiolla, jossa oli yhteensä kuusi väittämää.

Tämän pro gradu -tutkielman perusteella alttius uskoa salaliittoteorioita on yhteydessä heikompaan elämäntyytyväisyyteen. Tulos sopii aiempaan tutkimukseen. Yhteys näyttäytyi myös, kun tulotaso, koettu toimeentulo ja koulutustausta otettiin huomioon. Muuttujien laadun vuoksi voidaan ajatella, että salaliittoteoriauskomustaipumus vaikuttaa elämäntyytyväisyyteen, sillä elämäntyytyväisyys on salaliittoteoriauskomustaipumukseen verrattuna enemmän ajassa muuttuvaa. Lisäksi tämän tutkielman perusteella voidaan sanoa, että koulutustaustalla on yhteys sekä alttiuteen uskoa salaliittoteorioita että elämäntyytyväisyyteen. Korkea koulutustausta on yhteydessä vähäisempään salaliittoteoriauskomustaipumukseen ja suurempaan elämäntyytyväisyyteen. Lisäksi korkealla tulotasolla ja korkeaksi koetulla toimeentulolla on yhteys suurempaan elämäntyytyväisyyteen. Johtopäätöksenä voidaan todeta, että salaliittoteorioiden omaksumiseen ja levittämiseen on tärkeää puuttua, sillä suuri salaliittoteoriauskomustaipumus ennustaa vähäisempää elämäntyytyväisyyttä.

Avainsanat: salaliittoteoriat, salaliittoteoreettinen ajatustapa, salaliittoteoriauskomustaipumus, elämäntyytyväisyys, hyvinvointi

Sisällysluettelo

Johdanto	4
1.1 Salaliittoteoriat	5
1.1.1 Salaliittoteoreettinen ajatustapa	6
1.1.2 Salaliittoteorioiden uskomiseen vaikuttavat tekijät ja uskomisen yhteydet	7
1.2 Elämäntyytyväisyys.....	9
1.3 Tutkimuskysymys ja hypoteesit.....	11
Menetelmät.....	13
2.1 Osallistujat	13
2.2 Mittarit	14
2.2.1 Salaliittoteoriauskomustaipumus	14
2.2.2 Elämäntyytyväisyys	15
2.2.3 Taustamuuttujat	15
2.3 Tutkimuksen kulku	15
2.4 Tilastolliset analyysit	16
Tulokset.....	17
3.1 Mittarien faktorirakenteet.....	17
3.2 Taustamuuttujien tarkastelu	21
3.2.1 Arviodun kotitalouden toimeentulon, tulojen ja iän yhteys elämäntyytyväisyyteen	21
3.2.2 Sukupuolen yhteys elämäntyytyväisyyteen	21
3.2.3 Koulutustaustan yhteys elämäntyytyväisyyteen ja taipumukseen uskoa salaliittoteorioita	22
3.2.5 Arviodun kotitalouden toimeentulon ja tulojen välinen yhteys	23
3.3 Salaliittoteoriauskomustaipumuksen yhteys elämäntyytyväisyyteen.....	23
3.3.1 Salaliittoteoriauskomustaipumuksen yhteys elämäntyytyväisyyteen, kun huomioidaan taustamuuttujat	24
Pohdinta	27
4.1 Tulokset tutkimuskysymyksen ja hypoteesin valossa	27
4.2 Salaliittoteorioihin uskomisen seuraamukset ja uskomiseen vaikuttaminen.....	28
4.3 Tutkimuksen rajoitukset ja vahvuudet	29
4.4 Jatkotutkimukset	31
4.5 Johtopäätökset.....	32
Lähteet.....	34

Johdanto

Salaliittoteorioilla tarkoitetaan yleisen määritelmän mukaan maailman tapahtumia selittäviä uskomuksia, joissa jonkin ryhmän jäsenet toimivat salaisessa liitossa saavuttaakseen pahantahtoisia päämääriä yleisen hyvän kustannuksella (Garrett & Weeks, 2017; van Prooijen & Douglas, 2018). Salaliittoteoriat tarjoavat siis perimmäisiä syitä ja selityksiä merkittävälle sosiaalisille ja poliittisille tapahtumille (Douglas ym., 2019). Salaliittoteorioiden tarjoamat selitykset ovat ristiriidassa esimerkiksi instituutioiden tarjoamien selitysten tai akateemisten lähteiden kanssa (Lukić ym., 2019). Van Prooijenin ja Douglasin (2018) mukaan salaliittoteoriat vaihtelevat hyvin epätodennäköisistä mahdollisesti tosiin. Joidenkin salaliittoteorioiden tiedetään jopa perustuvan todellisuuteen, vaikka suurin osa ajan saatossa ilmenneistä salaliittoteorioista ovatkin olleet epätosia. Salaliittoteoriat yleistyvät jatkuvasti, ja niiden ajatellaan houkuttelevan ihmisiä niiden salamyhkäisen luonteen vuoksi (Goreis & Voracek, 2019; Pelkmans & Machold, 2011). Salaliittoteorioihin uskomisen tiedetään myös lisääntyvän yhteiskunnallisissa kriiseissä, kuten luonnonkatastrofien ja sotien aikaan, taloudellisessa taantumassa tai pandemian aikana (Kroke & Ruthig, 2022). Sosiaalinen media normalisoi salaliittoteorioihin uskomista ja tarjoaa nykypäivänä alustan niiden tehokkaalle levittämislle (Allington ym., 2021; Landrum & Olshansky, 2020). Salaliittoteorioiden helppo saatavuus ja yleisyys ovat johtaneet siihen, että teorioiden omaksumisen kohdalla voidaan puhua salaliittoteoreettisesta ajatustavasta, jolla tarkoitetaan yksilön halua ja taipumusta hyväksyä yleisen tutkimustiedon kanssa ristiriidassa olevia salaliittoteorioita (Garrett & Weeks, 2017). Salaliittoteoreettisen ajatustavan omaksuneita yksilöitä voidaan nimittää myös salaliittoteoreetikoiksi (Goreis & Voracek, 2019). Heidän ajatellaan omaksuneen teorioihin uskomisen osaksi omaa identiteettiään.

Elämäntyytyväisyydellä tarkoitetaan yksilön subjektiivista kokemusta hänen omasta elämästään ja hänen suhteestaan siihen (Schmidt ym., 2006). Termillä tarkoitetaan yksilön tapaa nähdä oma asemansa elämässään huomioiden kulttuuriin sekä arvoihin liittyvät systeemit, joissa hän elää. (Rocha ym., 2012). Elämäntyytyväisyyttä on tärkeää tutkia, sillä sen lisäksi, että se vaikuttaa yksilöön, on kyseessä myös yhteiskunnallisesti merkittävä ilmiö (Atanasova & Karashtranova, 2016). Yhteiskunnan hyvinvoinnilla on yhteys yksilön elämäntyytyväisyyteen. Elämäntyytyväisyyden kokemuksella tiedetään olevan yhteys yksilön psykofyysiseen terveyteen ja elämäntyytyväisyyteen voi olla helpompi vaikuttaa kuin suoraan yksilön terveydentilaan (Ventegodt ym., 2005). Yksilön yleinen terveydentila voi siis parantua kiinnittämällä huomioita

niihin asioihin, jotka vähentävät tai lisäävät elämäntyytyväisyyttä. Tunnistamalla tekijöitä, jotka lisäävät tai vähentävät elämäntyytyväisyyttä, voidaan edistää yksilön hyvinvointia niin ennaltaehkäisevästi kuin hoitaen. Elämäntyytyväisyydestä myös puhutaan nykyisin enemmän, sillä ihmiset ovat yhä keskittyneempiä onnellisuuden ja tyytyväisyyden löytämiseen (Easterlin & O'Connor, 2022). Etenkin Euroopan hyvinvointivaltioissa, kuten Suomessa, muutokset onnellisuudessa ovat selkeästi nähtävissä viimeisten vuosikymmenien aikana johtuen yhteiskunnan tarjoamista eduista, jotka tulevat hyvinvointivaltion kautta. Tällaisena etuna voidaan pitää esimerkiksi työttömyyskorvausta tai yleistä luottamusta valtiota kohtaan (Easterlin & O'Connor, 2022; Elmassah & Hassanein, 2022).

Ottaen huomioon salaliittoteorioiden kasvavan suosion ja yleisyyden sekä ajassa muuttuvan elämäntyytyväisyyden subjektiivisen ja yhteiskunnallisen merkityksen on näiden kahden välinen yhteys tärkeä ja ajankohtainen tutkimusaihe. Lisäksi salaliittoteorioihin liittyviä tekijöitä on alettu operationalisoimaan vasta viimeisen kymmenen vuoden aikana (Goreis & Voracek, 2019). Tutkin tässä pro gradu -tutkielmassa salaliittoteoriauskomustaipumuksen ja elämäntyytyväisyyden välistä yhteyttä ja otin yhteyden tarkastelussa huomioon myös muita mahdollisia yhteyteen vaikuttavia tekijöitä. On tärkeää tunnistaa, minkälaisia mahdollisia haittoja tai hyötyjä salaliittoteorioihin uskovalle saattaa uskomisesta koitua. Haittojen tai hyötyjen tunnistaminen tuottaa arvokasta tutkimustietoa ajatellen ihmisen elämäntyytyväisyyttä, jota voidaan tämän tutkimustiedon valossa uudella tavalla tukea ja ylläpitää.

1.1 Salaliittoteoriat

Salaliittoteoriat voivat tarjota yksinkertaisempia vastauksia kysymyksiin, joihin tiede antaa monimutkaisemman vastauksen (Landrum & Olshansky, 2020). Mikäli tieteellisiä selityksiä ei pystytä ymmärtämään, ei niitä myöskään uskota, mutta ymmärtäminen ei kuitenkaan aina tarkoita uskomista. Salaliittoteorioita levitetään ja niihin uskotaan, vaikka niitä vastaan esitettäisiin tieteellistä näyttöä ja salaliittoteorioita tiedetään löytyvän kaikkialta maailmasta (Darwin ym., 2011; Sunstein & Vermeule, 2009). Salaliittoteoriat tarjoavat mahdollisuuden syyttää konkreettista tahoa itselle tapahtuneista epämiellyttävistä asioista, sen sijaan että niistä syytettäisiin jotakin persoonatonta yleistä tahoa (Goertzel, 2010). Salaliittoteorioihin liittyy myös tiettyjä ominaispiirteitä, joita ovat merkittävyys, universaalisuus, emotionaalisuus sekä sosiaalisuus (van Prooijen & Douglas, 2018). Merkittävyydellä tarkoitetaan sitä, että salaliittoteorioihin uskomisen voi johtaa käytökseen, jolla on merkitystä terveyden, ihmissuhteiden tai turvallisuuden kannalta.

Esimerkiksi tieteellisesti vääräksi todistettu väite siitä, että rokotukset aiheuttavat autismia, voi johtaa päätökseen olla ottamatta rokotuksia itselleen tai lapsilleen. Tällaisilla päätöksillä voi olla merkittävää haittaa omalle tai ympärillä olevien ihmisten terveydelle. Toisaalta osa teorioista voi kuitenkin näyttäytyä harmittomana, eikä jokainen salaliittoteoria pidäkään sisällään esimerkiksi terveyteen tai turvallisuuteen liittyvää aspektia (Kroke & Ruthig, 2022). Universaalisuudella puolestaan viitataan van Prooijen ja Douglasin mukaan (2018) siihen, ettei yleisellä tasolla näkyvä salaliittoteorioihin uskomisen ole kokonaan sidottuna tiettyyn aikaan, paikkaan tai kulttuuriin. Yleisesti muiden ihmisten toisiaan vastaan suunniteltuihin salaliittoihin uskomisen voidaan ajatella olevan mahdollisesti jopa osa ihmisluontoa, vaikka ilmiössä ei aina olisikaan kyse salaliittoteorioista. Emotionaalisuudella viitataan siihen, että salaliittoteorioihin uskomisen perustuu rationaalisen ajattelun sijaan emotionaalisiin ja intuitiivisiin prosesseihin. Lisäksi ajatellaan, että emotionaalisesti luotaantyöntävät kokemukset johtavat siihen, että ihminen ryhtyy etsimään syitä ja selityksiä epämiellyttävälle tapahtumille, mihin salaliittoteorioiden ajatellaan tarjoavan ratkaisuja. Viimeisellä ominaispiirteellä eli sosiaalisuudella tarkoitetaan teorioiden antamien selityksien vaikutusta ihmisryhmiin, sillä salaliittoteoriat perustuvat ryhmien välisiin konflikteihin. Salaliittoteoriat syntyvät siis sosiaalisissa ympäristöissä.

1.1.1 Salaliittoteoreettinen ajatustapa

Salaliittoteoreettisella ajatustavalla tarkoitetaan ajatustapaa, jonka salaliittoteorioihin uskova on omaksunut ja jonka vuoksi häntä voidaan kutsua salaliittoteoreetikoksi (Goreis & Voracek, 2019). Salaliittoteoreetikoiden ajattelutapa on vastakkain perinteisen tieteellisen ajattelun kanssa ja salaliittoteorioihin uskomisen ajatellaan olevan joko piirretyyppinen taipumus yksilössä tai osa yksilön kognitioita (Lewandowsky ym., 2015). Tämä selittää osittain salaliittoteorioihin uskomisen ja yleisiin tieteellisiin selityksiin uskomisen välistä suhdetta. Salaliittoteoreetikko uskoo salaliittoteorioihin ja yleiset tieteelliset selitykset väistyvät teorioiden antamien selitysten tieltä, vaikka salaliittoteorioiden todellisuudelle ei olisikaan todistusaineistoa (Garrett & Weeks, 2017). Lisäksi tiedetään, että salaliittoteoreettisen ajatustavan omaksuminen voi itsessään motivoida tietoiseen tieteen kiistämiseen (van der Linden, 2015).

Yleisesti tiedetään, että yhteen salaliittoteoriaan uskomisen lisää todennäköisyyttä uskoa muihinkin salaliittoteorioihin (esim. Sutton & Douglas, 2020; van Prooijen & Douglas, 2018). Tämän ajatellaan johtuvan ainakin osittain siitä, että eri salaliittoteoriat tukevat jossain määrin toisiaan, vaikka ne olisivatkin osittain ristiriidassa keskenään (van der Linden, 2015; Wood ym., 2012).

Yhden salaliittoteorian omaksumisen ajatellaan siis lisäävän yksilön vastaanottavuutta myös muita salaliittoteorioita ajatellen (Sutton & Douglas, 2020). Swamin (2011) mukaan teorioihin uskomisen ajatellaan alkavan yksilöllisenä prosessina, jossa ihminen hakee hallinnan tunnetta ja selityksiä uhkaaville tilanteille. Tämän jälkeen vahvistusharha sekä kognitiivisesta ristiriidasta pois pääseminen johtaa teorioihin uppoutumiseen ja sitä kautta salaliittoteoreettisen ajatustavan omaksumiseen.

Samaan aikaan tiedetään kuitenkin, että salaliittoteorioihin uskomisen määrä riippuu myös salaliittoteoriasta (Kivioja, 2022). Tämän tutkimuksen aineiston perusteella tiedetään, että 16 % suomalaisista uskoo ainakin vähän väitteeseen ”Eri maiden hallitukset salaavat todisteita avaruusolentojen vierailuista Maassa”. Samoin 14 % suomalaisista uskoo ainakin vähän väitteeseen ”UFO putosi maahan New Mexicon Roswellissa vuonna 1947, ja USA:n armeija on siitä lähtien peitellyt tapahtunutta”. Lisäksi tiedetään, että Kennedyn murhaa koskeva salaliittoteoria on yleisin salaliittoteoria suomalaisten keskuudessa. Vain 15 % kyselyyn vastanneista on vähintään jonkin verran virallisen version kannalla ja 38 % on ainakin jonkin verran samaa mieltä väitteestä ”Lee Harvey Oswald ei toiminut yksin John F. Kennedyn salamurhassa”.

1.1.2 Salaliittoteorioiden uskomiseen vaikuttavat tekijät ja uskomisen yhteydet

Syiksi uskoa salaliittoteorioita on ehdotettu erilaisia psykologisia tarpeita, kuten tarvetta ymmärtää maailmaa, tuntea turvaa, tuntea kuuluvansa johonkin sosiaaliseen ryhmään ja tarvetta tuntea itsensä hyväksi (Cichocka, 2020; van Prooijen, 2016). Ihmiset kääntyvät salaliittoteorioiden puoleen helpommin silloin, kun he tuntevat olevansa ahdistuneita tai voimattomia (Douglas ym., 2017). Uskomiseen vaikuttaa myös tunne siitä, ettei ole itse kontrollissa tapahtuvista asioista ja voidaankin ajatella, että mitä vahvempi tunne yksilöllä on siitä, ettei hän kontrolloi itselleen tapahtuvia asioita, sitä suuremmalla todennäköisyydellä hän omaksuu salaliittoteorioita (Douglas ym., 2017; Swami ym., 2011). Salaliittoteorioihin uskoja saattaa ajatella, että salaliittoteoriat tarjoavat hänelle hallinnan tunnetta poliittisiin tai sosiaalisiin tapahtumiin epävarmuuden keskellä (Brotherton & French, 2015; Douglas ym., 2017). Douglasin ym. (2017) mukaan näin ei kuitenkaan ole, vaan tutkimusten mukaan altistuminen teorioille vähentää yksilön tunnetta autonomiasta ja kontrollista. Näihin psykologisiin tarpeisiin vastaaminen muilla tavoilla voisi vähentää disinformaation uskomisen houkuttelevuutta ja siten parantaa yksilön hyvinvointia.

Alttiutta uskoa salaliittoteorioihin on tutkittu muun muassa mielenterveydenhäiriöiden, persoonallisuuden piirteiden sekä sosiaalisten ja poliittisten muuttujien kautta (Sapountzis & Condor, 2013; Swami ym., 2015). Nykytiedon valossa tiedetään, että uskomista ennustavat esimerkiksi piilevät mielenterveydenhäiriöt, tietyt persoonallisuudenpiirteet, anomia ja tylsyyden kokemukset (Brotherton & Eser, 2015; Goreis & Voracek, 2019). Lisäksi vihamielisyyden tunteet ja matala itsetunto ovat yhteydessä alttiuteen uskoa teorioiden antamia selityksiä (Abalakina-Paap ym., 1999; Vitriol & Marsh, 2018). Salaliittoteorioihin uskovilla ihmisillä on myös todennäköisemmin tapahtunut lapsuudessa kehitystä haittaavia asioita verrattuna niihin, jotka eivät usko salaliittoteorioihin (Freeman & Bentall, 2017). Lisäksi salaliittoteorioihin uskovien kiintymyssuhdetyylit ovat useammin turvattomia kuin turvallisia. Teorioihin uskomisen on linkitetty myös skitsotypiaan sekä paranoidiseen ajatteluun (Darwin ym., 2011). Yleisen tutkimustiedon valossa tiedetään myös, että salaliittoteorioihin uskomisen linkittyy pseudotieteen omaksumiseen (Lobato ym., 2014). Mikäli salaliittoteorioihin uskomista halutaan vähentää, tulisi ihmisiä rohkaista myös analyyttiseen ajatteluun (Garrett & Weeks, 2017). Toisaalta tiedetään, että salaliittoteorioita omaksuvilla kyky kriittiseen ajatteluun saattaa olla heikko (Lantian ym., 2021). Myös yksilön moraalikäsitteillä tiedetään olevan yhteys alttiuteen uskoa salaliittoteorioita, sillä moraalikäsitteillä tiedetään olevan yhteys epävarmuuden tuntemukseen (Leone ym., 2019). Lisäksi salaliittoteorioihin uskotaan helpommin, jos luottamus muita ihmisiä kohtaan on heikompaa (Abalakina-Paap ym., 1999).

Koulutustaustalla tiedetään olevan yhteys alttiuteen uskoa salaliittoteorioita (Goreis & Voracek, 2019). Van Prooijenin (2017) mukaan korkeasti koulutetut uskovat vähemmän salaliittoteorioihin verrattuna vähemmän kouluttautuneihin henkilöihin. Tämä johtuu muun muassa siitä, että korkeammin koulutetut ihmiset uskovat epätodennäköisemmin yksinkertaisiin ratkaisuihin koskien monimutkaisia ilmiöitä ja ongelmia. Salaliittoteoriat tarjoavatkin selityksiä stressaaville kokemuksille, jotka saattavat ilman salaliittoteorian antamaa selitystä vaikuttaa sattumanvaraisilta tapahtumilta (Fiagbenu, 2022). Lisäksi korkeasti koulutetut kokevat olevansa enemmän kontrollissa heidän sosiaalisessa ympäristössään ja he kokevat olevansa korkeammassa yhteiskuntaluokassa verrattuna matalamman koulutustaustan omaaviin (van Prooijen, 2017).

Salaliittoteoriatutkimuksessa on keskitytty paljon niihin seikkoihin, jotka ennustavat uskomista eikä niinkään mihin uskomisen on yhteydessä. Freemanin ja Bentallin (2017) mukaan salaliittoteorioihin uskomisella tiedetään kuitenkin olevan yhteys joihinkin negatiivisiin asioihin, kuten negatiivisiin tunteisiin, onnellisuuden vähentymiseen ja eristäytymiseen. Salaliittoteorioihin uskomisella

tiedetään myös olevan negatiivinen yhteys siihen, minkälaisia valintoja yksilö tekee koskien esimerkiksi eettisiä, ympäristöön liittyviä ja poliittisia päätöksiä (Fiagbenu, 2022). Negatiiviset yhteydet voivat näyttäytyä esimerkiksi rikollisuutena ja väkivaltana sekä ilmastonmuutuskriittisyytenä (Cairns, 2016; Fiagbenu, 2022; Hornsey ym., 2018; Rottweiler & Gill, 2022). Salaliittoteorioiden omaksumisen tiedetään johtavan myös yleisen prososiaalisen käytöksen vähenemiseen (van der Linden, 2015). Salaliittoteorioihin uskomisen voidaan siis ajatella olevan tällä tavalla yhteiskunnallisesti haitallisia.

Freemanin ja Bentallin (2017) mukaan salaliittoteorioihin uskomisen tiedetään olevan yhteydessä ihmisen psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin. Yleisesti tiedetään, että ihmisillä, jotka uskovat salaliittoteorioihin, on heikompi fyysinen terveys ja vähemmän psyykkistä hyvinvointia. Myös itsemurha-alttiuden ja salaliittoteorioihin uskomisen välillä tiedetään olevan positiivinen yhteys, samoin kuin univaikeuksien ja salaliittoteorioihin uskomisen välillä. Cichokan (2020) mukaan salaliittoteorioihin uskomisen on yhteydessä ahdistukseen, eristäytymiseen, voimattomuuden tunteisiin sekä syrjäytymiseen. Edellä mainittujen yhteyksien suuntia ei kuitenkaan tiedetä, sillä kausaliiteetista ei näiden tutkimusten perusteella ole mahdollista tehdä päätelmiä. Yleisesti kuitenkin tiedetään, että esimerkiksi koronaviruspandemian aikana uskomisen salaliittoteorioihin lisääntyi (Gligorić ym., 2021). Cichokan (2020) mukaan syyksi on ehdotettu pandemian lisäämiä epävarmuuden ja ahdistuksen tuntemuksia. Pandemian vaikutukset ovat myös nähtävissä pandemian luonteen muuttumisen jälkeenkin, sillä lisääntyneen uskomisen ajatellaan säilyvän edelleen. Syyksi tähän on mietitty pandemian jälkeenkin jatkuvia voimattomuuden ja ahdistuksen tuntemuksia, jotka liittyvät esimerkiksi pandemian aikana menetettyyn työhön tai menetettyyn läheiseen. Toisaalta salaliittoteorioihin uskomisella on havaittu myös joitakin positiivisia vaikutuksia yksilöön (van Prooijen, 2022). Tällaisiksi on tunnistettu esimerkiksi salaliittoteorioiden viihdyttävyys ja niistä aiheutuvat mielihyvän tuntemukset.

1.2 Elämäntyytyväisyys

Ihmisen kokemus tyytyväisyydestä omaan elämään on moniulotteinen ilmiö, johon liittyy monta asiaa, ja jonka tiedetään olevan ainakin osittain ajassa muuttuvaa (Röcke & Lachman, 2008). Tässä tutkielmassa elämäntyytyväisyydessä otetaan huomioon yksilön yleinen subjektiivinen kokemus omasta elämästä ottaen huomioon terveydentilan, asuinolosuhteet, ihmissuhteet ja kokemuksen itsestä ja omista kyvyistä selvitä päivittäisistä toiminnoista (Schmidt ym., 2006).

Elämäntyytyväisyys-käsitteen ajatellaan sisältävän sekä subjektiivisen että objektiivisen

indikaattorin, vaikka vastaukset annetaankin yksilön omasta näkökulmasta (Exenberger & Juen, 2013). Lisäksi elämäntyytyväisyys-termi on osittain päällekkäinen muiden yksilön hyvinvointia kuvaavien termien kanssa. Esimerkiksi subjektiivista hyvinvointia käytetään usein sateenvarjoterminä kuvaamaan ihmisen ajatuksia omasta elämästään tai subjektiivisen hyvinvoinnin ajatellaan rakentuvan elämäntyytyväisyydestä ja positiivisista affekteista (Dolan ym., 2008; Tovar-Murray, 2010). Elämäntyytyväisyyden voidaan ajatella olevan yksi osa yksilön subjektiivista hyvinvointia yhdessä positiivisten ja negatiivisten affektien kanssa (Kuppens ym., 2008). Dienerin ja Suhin mukaan (1997) elämäntyytyväisyys siis kattaa kognitiivisen kokemuksen oman elämän laadusta. Elämäntyytyväisyyttä on tutkittu niin psykologian, lääketieteen, sosiologian kuin ekonomin näkökulmasta (Estoque ym., 2019). Muun muassa tämän takia elämäntyytyväisyydellä voidaan tarkoittaa hieman eri asioita tutkimusenteon näkökulman mukaan. Tässä tutkielmassa elämäntyytyväisyyttä on mitattu huomioiden yksilön tapa nähdä oma asemansa elämässään ottaen huomioon ympärillä olevan kulttuurin ja sen arvoihin liittyvät systeemit (Rocha ym., 2012). Lisäksi näitä tarkastellaan suhteessa yksilön tavoitteisiin, odotuksiin, huoliin ja vaatimuksiin. Ihmisen ajatellaan siis suhteuttavan kokemustaan omasta elämästään ympärillä oleviin ja tapahtuviin asioihin. Tässä tutkielmassa keskitytään ihmisen subjektiiviseen kokemukseen tyytyväisyydestä elämään eikä esimerkiksi objektiiviseen näkemykseen ihmisen terveydentilasta. Yleisen tutkimustiedon valossa tiedetään, että objektiivisesti mitattu terveydentila ei välttämättä korreloi yksilön kokemuksen kanssa, sillä oman hyvinvoinnin havainnointiin vaikuttavaa muun muassa persoonallisuus (Diener & Suh, 1997). Objektiivisesti mitatusta terveydentilasta ei siis voida tehdä päätelmiä yksilön elämäntyytyväisyydestä, vaikka objektiivisesti nähtävät asiat ovatkin yhteydessä elämäntyytyväisyyteen (Brief ym., 1993; Skevington ym., 2004).

Yleisen tutkimustiedon valossa tiedetään, että ihmisen subjektiiviseen kokemukseen hyvinvoinnista vaikuttavat esimerkiksi yleinen terveydentila, työttömyys, sosiaalisten kontaktien puute ja syrjäytyminen (Dolan ym., 2008). Elämäntyytyväisyyden tiedetään myös olevan yhteydessä sosiaaliseen aktiivisuuteen (Prati, 2022). Elämäntyytyväisyyden ajatellaan myös olevan yhteiskunnallinen ilmiö, sillä samalla kun elämäntyytyväisyys-mittarit kuvastavat yksilön tyytyväisyyttä, vaikuttaa siihen myös se ympäristö, jossa yksilö elää (Diener ym., 2013).

Elämäntyytyväisyyteen on mahdollisesti yhteydessä esimerkiksi koettu toimeentulo ja koulutustausta (Di Tella ym., 2010; Easterlin, 2001; Senik, 2005). Tulotasolla ajatellaan olevan jonkinlainen yhteys elämäntyytyväisyyteen, vaikka yhteys näyttäytyykin ristiriitaisena (Di Tella ym., 2010; Easterlin, 2001). Joissakin tutkimuksissa on havaittu, että subjektiivinen kokemus

omasta toimeentulosta on yhteydessä elämäntyytyväisyyteen, mutta objektiivisesti mitattu tulotaso ei (Prati, 2022). Easterlinin (2001) mukaan ihmiset arvioivat olevansa hyvinvoivempia tienatessaan enemmän, mutta toisaalta ihmisen kulutus myös lisääntyy tulojen noustessa. Tulojen kasvaessa halutaan siis aina vain enemmän materiaa, jolloin tyytyväisyys ei oikeastaan kasvakaan, sillä tarpeet ja toiveet lisääntyvät tulojen kasvaessa. Ihmiset arvioivat myös ristiriitaisesti olleensa tyytymättömämpiä silloin, kun he tienasivat vähemmän menneisyydessä, vaikka todellisuudessa he ovat olleet tyytyväisempiä, kuin mitä he osaavat jälkikäteen arvioida. Lisäksi tulotason yhteys ihmisen tyytyväisyyteen näyttäytyy suhteessa muiden ihmisten tulotasoon (Ball & Chernova, 2008). Yksilö arvioi olevansa tyytyväisempi korkeampaan tulotasoonsa, mikäli tulotaso on korkeampi suhteessa muihin verrattuna. Muiden ihmisten tulotason tiedetään siis olevan yhteydessä yksilön kokemaan elämäntyytyväisyyteen (Senik, 2005). Ballin & Chernovan (2008) mukaan muutokset suhteellisessa tulotasossa ovat vahvemmin yhteydessä tyytyväisyyden kokemukseen verrattuna absoluuttiseen tulotason muutokseen. Yleisen tutkimustiedon valossa tiedetään, että koulutustaustalla on yhteys elämäntyytyväisyyteen (Powdthavee ym., 2015). Koulutuksen yhteys elämäntyytyväisyyteen on havaittu myös, kun tulotaso on otettu huomioon. Koulutustaustan ajatellaan selittävän korkeampaa elämäntyytyväisyyttä esimerkiksi terveystalveluiden saatavuuden, sosiaalisten verkostojen ja työllistymismahdollisuuksien kautta.

Iällä tiedetään olevan ristiriitainen yhteys elämäntyytyväisyyteen (Netuveli ym., 2006). Aiemmin ajateltiin, että ikääntyminen johtaa heikentyneeseen elämäntyytyväisyyteen, mutta nykytiedon valossa yhteys ei näyttäydy näin suoraviivaisena. Tutkimusnäyttöä on myös siitä, että elämäntyytyväisyys voi lisääntyä yksilön ikääntyessä. Iän ja elämäntyytyväisyyden väliseen yhteyteen vaikuttavat ikääntymisen mukana tulevat mahdolliset muutokset tulotasossa ja terveydentilassa. Myös sukupuolen yhteys elämäntyytyväisyyteen näyttäytyy ristiriitaisena, sillä pelkän biologisen sukupuolen perusteella ei välttämättä voida sanoa, että sukupuolella olisi yhteys elämäntyytyväisyyteen, vaikka joissakin tutkimuksissa yhteys on löydetty (Ko ym., 2019; Tesch-Römer ym., 2008). Tesch-Römerin ym. (2008) mukaan sukupuolen yhteys hyvinvointiin näyttäytyy sosiaalisessa kontekstissa, jossa omasta sukupuolesta johtuva koettu epätasa-arvo vähentää hyvinvointia.

1.3 Tutkimuskysymys ja hypoteesit

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli ymmärtää salaliittoteorioihin uskomisen yhteyttä hyvinvointiin yhä paremmin ja yhteyttä tarkasteltiin elämäntyytyväisyyden kautta. Aiempi salaliittoteorioihin

uskomisen ja yksilön hyvinvoinnin yhteyttä tarkasteleva tutkimus on tarkastellut yksilön hyvinvointia perustuen objektiivisiin mittareihin, kuten painoindeksiin tai fyysisiin sairauksiin (Freeman & Bentall, 2017). Lisäksi psyykkistä hyvinvointia on tarkasteltu pohjaten diagnostisiin kriteereihin, eivätkä tutkimustulokset siten välttämättä kuvasta yksilön subjektiivista kokemusta hänen oman elämänsä laadusta. Lisäksi aiempi tutkimus on toteutettu kasvokkain haastatteluna, minkä tiedetään vähentävän ihmisten rehellisyyttä vastaamisessa ja siten vähentävän tutkimuksen luotettavuutta (Doll ym., 1991; Freeman & Bentall, 2017). Aiemman tutkimuksen perusteella kuitenkin tiedetään, että salaliittoteorioihin uskomisen on yhteydessä heikompaan psyykkiseen ja fyysiseen terveyteen, minkä vuoksi voidaan ajatella, että salaliittoteoriauskomustaipumus olisi myös yhteydessä heikompaan elämäntyytyväisyyteen.

Salaliittoteoriauskomustaipumuksen yhteyttä tarkastellaan elämäntyytyväisyyden kautta, sillä elämäntyytyväisyyden kokemus kuvaa laajasti ihmisen subjektiivista kokemusta omasta elämästään huomioiden eri aihealueet yksilön elämässä (Schmidt ym., 2006). Salaliittoteorioiden yleistyessä jatkuvasti on tärkeää ymmärtää ilmiön mahdollisia yhteyksiä yksilöön ja sitä kautta yhteiskuntaan. Salaliittoteorioihin uskomisella tiedetään olevan yhteys yhteiskunnalliseen päätöksentekoon ja päätöksillä on vaikutusta yksilöön (Garrett & Weeks, 2017). Yhteyden ymmärtäminen mahdollistaa elämäntyytyväisyyden tukemisen ja elämänlaadun parantamisen, sillä yksilön koettuun elämäntyytyväisyyteen on mahdollista vaikuttaa (Ventegodt ym., 2005). Yksilön on mahdollista vaikuttaa esimerkiksi omiin ihmissuhteisiinsa tai oppia aiemmista negatiivisista elämäntapahtumista. Lisäksi on erityisen tärkeää tuottaa tutkimustietoa koronaviruspandemian jälkeen, sillä pandemian tiedetään vaikuttaneen salaliittoteorioihin uskomiseen ja niihin liittyviin ilmiöihin lisäten niiden suosiota (Cichocka, 2020). Myös yksilön kokema tyytyväisyys hänen omaan elämäänsä on osittain aikaan ja paikkaan sidottua, sillä elämäntyytyväisyyteen ovat yhteydessä myös yhteiskunnassa tapahtuvat asiat ja elämäntyytyväisyyttä tulee tarkastella ympäröivän kulttuurin ja siihen liittyvien arvojen kautta (Rocha ym., 2012). Tutkielman tavoitteena onkin tarkastella salaliittoteoriauskomustaipumuksen ja elämäntyytyväisyyden välistä yhteyttä Suomessa kerätyn aineiston avulla. Mikäli salaliittoteorioihin uskomisen on yhteydessä huonompaan elämäntyytyväisyyteen, voi salaliittoteoreettisen ajatustavan omaksuminen näyttäytyä myös tällä tavalla yksilölle haitallisena. Toisaalta jos alttius uskoa salaliittoteorioita on yhteydessä parempaan elämäntyytyväisyyteen, voidaan salaliittoteorioiden yhteyksiä ymmärtää uudesta näkökulmasta. Lisäksi tutkielman tavoitteena oli tarkastella salaliittoteoriauskomustaipumuksen ja elämäntyytyväisyyden välistä yhteyttä, kun koulutustausta, ikä, sukupuoli, tulotaso ja arvioitu kotitalouden toimeentulo on otettu huomioon. Näiden huomioiminen mahdollistaa todellisen

yhteyden näyttäytymisen, sillä esimerkiksi aiemman tutkimustiedon valossa on tulotason suhde elämäntyytyväisyyteen näyttäytynyt ristiriitaisena, samalla kun koulutustaustan tiedetään olevan yhteydessä salaliittoteorioihin uskomiseen (van Prooijen, 2017). Tutkielmani perustuu suomalaisten salaliittoteoriauskomuksia mittaavaan väestökyselyyn ja kysely on ensimmäinen Suomessa toteutettu salaliittoteoriauskomuksia mittaava väestökysely. Tutkimukseni tuottaa siis täysin uudenlaista tutkimustietoa Suomessa asuvien yksilöiden alttiudesta uskoa salaliittoteorioita sekä salaliittoteoriauskomustaipumuksen yhteydestä elämäntyytyväisyyteen.

Tutkimuskysymykseni on “Onko salaliittoteoriauskomustaipumuksella yhteys elämäntyytyväisyyteen väestökyselyllä mitattuna?”. Hypoteesi on, että salaliittoteoriauskomustaipumus on yhteydessä heikompaan elämäntyytyväisyyteen.

Menetelmät

2.1 Osallistujat

Tämän tutkimuksen otos kerättiin osana FINSCI-tutkimushankkeen kyselytutkimusta, joka toteutettiin vuonna 2021. FINSCI-tutkimushankkeen uskomuskysely lähetettiin 5000 väestörekisteristä satunnaisotannalla poimitulle Suomessa asuvalle 18–75-vuotiaalle postissa. Kyselyyn vastasi yhteensä 1132 henkilöä ja heidän ikänsä vaihteli 18–76 vuoden välillä. Iän keskiarvo oli $\bar{x} = 51.57$ ja keskihajonta $s = 16.54$. Vastaajista naisia oli 574, miehiä 528, muunsukupuolisia 9 ja 21 ei halunnut ilmoittaa sukupuoltaan. Tutkittavista poistettiin ne, jotka eivät olleet vastanneet kolmasosaan salaliittoteoriauskomustaipumusta tai elämäntyytyväisyyttä mittaaviin kysymyksiin, ne, jotka eivät olleet ilmoittaneet sukupuoltaan sekä muunsukupuoliset, sillä heitä oli liian vähän tilastollisiin analyyseihin ($N = 9$). Näiden poistojen myötä lopullisiin analyyseihin otettiin mukaan vaihtelevasti 977–1069 tutkittavaa. Tutkittavien määrä vaihtelee hieman analyysistä toiseen, sillä kaikilla tutkittavilla ei ollut vastausta kaikkiin analyyseissä käytettyihin muuttujiin.

Tutkimus on saanut myönteisen lausunnon Turun yliopiston ihmistieteiden eettiseltä toimikunnalta, ja kaikki tutkittavat antoivat suostumuksensa osallistua tutkimukseen. Tutkittaville kerrottiin, että aineisto kerätään tieteellistä tutkimusta varten ja että väestötietojärjestelmästä saadut nimi- ja osoitetiedot pidetään erillään tutkimusaineistosta, eikä niitä pystytä täten yhdistämään eli vastaajien

anonymiteettiä säilytetään. Tutkittaville kerrottiin, että tutkimuksen tuloksista kirjoitetaan tieteellisiä julkaisuja ja että aineisto tullaan jakamaan avoimesti IDA-tutkimustietokannassa muiden tutkijoiden käyttöön muodossa, jossa ketään tutkittavaa ei pystytä tunnistamaan. Aineistoa voidaan silloin käyttää myös muissa tutkimuksissa, tietokirjoissa tai vastaavissa esityksissä. Lisäksi vastaajia informoitiin siitä, ettei tutkimukseen osallistumiseen liity riskejä tai haittoja. Ohjeistuksessa ei otettu kantaa vastaamatta jättämiseen ja kyselyssä oli mukana vaihtoehto ”ei eri eikä samaa mieltä”. Kyselyn yhteydessä oli myös mahdollista osallistua S-ryhmän 50 euron lahjakortin arvontaan. Arvonnan yhteydessä kerrottiin, että vastaajan antamat yhteystiedot pidetään erillään tutkimusaineistosta, eikä niitä pystytä yhdistämään muihin vastaajan antamiin tietoihin.

2.2 Mittarit

Kysely sisälsi yhteensä 79 väittämää salaliittoteorioista ja ne jakautuivat eri aihealueisiin. Aihealueita olivat yleiset salaliittoteoriat, suomalaisten yliluonnolliset uskomukset, koronavirukseen liittyvät salaliittoteoriat sekä muut salaliittoteoriat. Lisäksi siinä kartoitettiin vastaajien tuntemusta QAnonista sekä sitä, onko kyselyyn vastaaja ottanut koronavirusrokotteen. Kyselyssä mitattiin myös median ja verkkopalveluiden käyttöä, luottamusta tiedotusvälineisiin, luottamusta yhteiskunnassa vaikuttaviin toimijoihin ja ihmisiin yleisesti, tiedettä koskevia asenteita, episteemisiä uskomuksia, mielen avoimuutta, poliittisia mielipiteitä ja poliittista aktiivisuutta, elämäntyytyväisyyttä, suhtautumista anekdootteihin sekä taustatietoja. Kysely sisälsi myös todennäköisyyslaskentaan liittyviä päättelytehtäviä. Kaikki tässä tutkimuksessa käytetyt tiedot vastaajista saatiin kyselyistä heidän itsensä täyttämänä. Niitä kysymyksiä, joita ei tässä tutkimuksessa käsitellä, ei esitellä enempää. Seuraavaksi esittelen tarkemmin tässä tutkimuksessa käsiteltävät osiot kyselystä.

2.2.1 Salaliittoteoriauskomustaipumus

Salaliittoteoriauskomustaipumusta mitattiin 17 väittämällä, jotka asiantuntija valitsi Chelsean väitöskirjasta (2017). Asiantuntija teki valinnat sen perusteella, mitkä salaliittoteoriat ovat Suomessa asuville olennaisimpia. Kysymyksiin vastattiin seitsemänportaisella Likert-asteikolla, jossa vaihtoehtoina olivat: vahvasti eri mieltä, eri mieltä, vähän eri mieltä, ei eri eikä samaa mieltä, vähän samaa mieltä, samaa mieltä ja vahvasti samaa mieltä. Vastausten perusteella laskettiin salaliittoteoriauskomustaipumukselle keskiarvomuuttuja. Mittarin Cronbachin alfaksi saatiin $\alpha = .908$. Mittarin vastausten pohjalta ajateltiin muodostuvan piirretyyppinen

salaliittoteoriauskomustaipumus-muuttuja, sillä mittarin tiedetään kattavan kaikki viisi salaliittoteorioihin liittyvää teemaa: pieni ihmisjoukko kontrolloi globaaleja maailman tapahtumia; yksilön hyvinvointia uhkaavien juonien uskominen; uskominen siihen, että hallitus on mukana korruptoituneessa ja rikollisessa toiminnassa; uskominen siihen, että ihmisiltä yritetään salata avaruusolentojen olemassaolo ja uskominen siihen, että hallitus ja isot organisaatiot pimittävät ihmisiltä tietoa (Kay & Slovic, 2023). Näihin teemoihin uskomisen tavoittaa yksilölliset erot salaliittoteoreettisen ajatustavan omaksumisessa (Brotherton & French, 2015).

2.2.2 Elämäntyytyväisyys

Elämäntyytyväisyyttä mitattiin EUROHIS-QOL (Schmidt ym., 2006) mittarista tehdyllä versiolla, jossa oli yhteensä kuusi kysymystä. Kysymykset olivat: 1 = Millaiseksi arvioit elämänlaatusi; 2 = Kuinka tyytyväinen olet terveyteesi; 3 = Kuinka tyytyväinen olet kykyysi selviytyä päivittäisistä toiminnoistasi; 4 = Kuinka tyytyväinen olet itseesi; 5 = Kuinka tyytyväinen olet ihmissuhteisiisi; 6 = Kuinka tyytyväinen olet asuinalueesi olosuhteisiin. Väittämiä arvioitiin ajatellen viimeistä kahta viikkoa. Kysymyksiin vastattiin viisiportaisella Likert-asteikolla, jossa vaihtoehtoina olivat: erittäin tyytymätön, melko tyytymätön, ei tyytyväinen eikä tyytymätön, melko tyytyväinen ja erittäin tyytyväinen. Vastausten perusteella laskettiin elämäntyytyväisyydelle keskiarvomuuuttuja. Mittarin Cronbachin alfaksi saatiin $\alpha = .811$.

2.2.3 Taustamuuttujat

Ikä oli jatkuva muuttuja ja sukupuoli oli kaksiluokkainen kategorinen muuttuja. Koulutustaustaa käsiteltiin neliluokkaisena kategorisena muuttujana. Neljä luokkaa olivat kansa- tai peruskoulun käyneet, toisen asteen tutkinnon suorittaneet, korkeakoulutetut sekä muut. Toimeentuloa mitattiin Likert-asteikolla 1-10 ja mukana oli myös vaihtoehto 99 = en osaa sanoa. Ääripäävaihtoehdot saivat merkitykset 1 = heikosti toimeentuleva ja 10 = hyvin toimeentuleva. Vastaukset ”en osaa sanoa” jätettiin tilastollisista analyyseistä pois. Tulotaso koskien vastaajia pyydettiin arvioimaan kotitalouden kuukaudelle käytettävissä olevia nettotuloja. Tulotaso oli järjestysasteikollinen muuttuja ja vaihtoehdot olivat 1 = 999 euroa tai vähemmän, 2 = 1000 – 1499 euroa, 3 = 1500 – 2499 euroa, 4 = 2500–3499 euroa, 5 = 3500 – 4499 euroa, 6 = 4500 – 5499 euroa, 7 = 5500 – 6499 euroa, 8 = 6500 – 7499 euroa ja 9 = 7500 euroa tai enemmän.

2.3 Tutkimuksen kulku

Uskomuskysely lähetettiin vastaajille postissa vuoden 2021 syksyllä ja se sisälsi väitteitä erilaisista aiheista. Kyselyyn oli mahdollista vastata paperilomakkeella tai verkossa. Vastaamatta jättäneille postitettiin muistutuskirje syksyn aikana. 864 vastasi kyselyyn paperilla ja 268 netin välityksellä. Vastaajia ohjeistettiin lukemaan jokainen väittämä ja merkitsemään vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa heidän mielipiteitään. Vastaajille kerrottiin, ettei kysymyksiin ole oikeita eikä vääriä vastauksia, ja että ensimmäisenä mieleen tuleva vastaus on todennäköisesti paras. Kyselyssä neuvottiin vastaamaan kysymyksiin rengastamalla valittu vaihtoehto, rastittamalla ruutu tai kirjoittamalla vastaus viivan osoittamaan kohtaan.

2.4 Tilastolliset analyysit

Tämän tutkimuksen tilastolliset analyysit tehtiin IBM SPSS Statistics 27 -ohjelmalla. Tutkimuksen riippuva muuttuja oli koettu elämäntyytyväisyys, joka oli jatkuva muuttuja. Riippumaton muuttuja oli alttius uskoa salaliittoteorioihin, joka oli jatkuva muuttuja. Lisäksi analyyseissä oli mukana kovariaatteina ikä, sukupuoli, koulutustausta, koettu toimeentulo ja tulotaso. Ikä oli jatkuva muuttuja ja muuttujalle tehtiin keskitys. Sukupuoli oli kaksiluokkainen kategorinen muuttuja ja sukupuolelle tehtiin lisäksi dummy-koodaus ennen yhteyden tarkastelua. Referenssikategoriaksi valittiin naiset, sillä heitä oli vastaajissa enemmän. Koulutustaustaa käsiteltiin neliluokkaisena kategorisena muuttujana. Koettu toimeentulo ja tulotaso olivat järjestysasteikollisia muuttujia.

Analyysit aloitettiin tarkastelemalla muuttujien jakaumien normaalijakautuneisuutta Kolmogorov-Smirnovin testillä johtuen otoskokojen suuruudesta. Salaliittoteoriauskomustaipumuksen, elämäntyytyväisyyden, iän, kotitalouden toimeentulon ja tulotason jakaumat poikkesivat tilastollisesti merkitsevästi normaalijakaumasta (Kolmogorov-Smirnov, $p < .001$), mutta jakaumat muistuttivat histogrammeja ja sirontakuvioita silmämääräisesti tarkasteltuna riittävän normaalia. Kolmogorov-Smirnovin testin tiedetään antavan tilastollisesti merkitsevän tuloksen riittävän suurella otoskoolla. Lisäksi otoskoko oli kuitenkin sen verran suuri, että keskeiseen raja-arvolauseeseen vedoten muuttujien voidaan ajatella jakautuvan normaalisti.

Jakaumien tarkastelun jälkeen tutkittiin salaliittoteoriauskomustaipumus- ja elämäntyytyväisyysmittarien johdonmukaisuutta. Mittarien johdonmukaisuutta tarkasteltiin, jotta niiden voidaan sanoa mittaavan sitä asiaa, mitä niiden kuuluukin mitata. Eksploratiivisella faktorianalyysillä tarkasteltiin, latautuvatko mittarien kysymykset yhdelle vai useammalle faktorille.

Tämän jälkeen tarkasteltiin taustamuuttujien (arvioitu toimeentulo, tulotaso, ikä, sukupuoli ja koulutustausta) yhteyttä elämäntyytyväisyyteen. Ensin tarkasteltiin iän, tulotason ja arvioitun toimeentulon yhteyttä elämäntyytyväisyyteen ja tarkasteltu tehtiin korrelaatiokertoimien avulla. Sukupuolen ollessa kategorinen, tarkasteltiin sen yhteyttä elämäntyytyväisyyteen lineaarisella regressiolla. Koulutustaustaa mittaavalle muuttujalle tehtiin efektikoodaus, minkä jälkeen sen yhteyttä elämäntyytyväisyyteen tarkasteltiin lineaarisella regressiolla. Lineaarisen regression avulla oli mahdollista saada efektikoon estimaatti ja tälle 95 % luottamusvälit. Lisäksi tarkasteltiin tulojen ja arvioitun toimeentulon välistä yhteyttä. Yhteyttä tarkasteltiin korrelaatiokertoimien avulla.

Varsinaisessa analyysissä selittäjän ja taustamuuttujien yhteyttä elämäntyytyväisyyteen tarkasteltiin luomalla kolme erilaista mallia. Ensimmäiseen malliin otettiin mukaan ainoastaan salaliittoteoriauskomustaipumus riippumattomaksi muuttujaksi ja elämäntyytyväisyys riippuvaksi muuttujaksi. Salaliittoteoriauskomustaipumuksen yhteyttä elämäntyytyväisyyteen tarkasteltiin ensin korrelaatiokertoimella ja sitten lineaarisella regressiolla. Toiseen malliin otettiin mukaan taustamuuttujaksi koulutustausta, jotta tämän selitysosuutta pystytiin tarkastelemaan ilman muita taustamuuttujia. Kolmanteen malliin otettiin mukaan taustamuuttujina arvioitu toimeentulo sekä tulotaso. Yhteyksiä tarkasteltiin lineaarisella regressiolla. Ikä ja sukupuoli eivät olleet mukana malleissa, koska ne eivät olleet riippuvaan muuttujan tilastollisesti merkitsevässä yhteydessä alustavien tarkastelujen perusteella.

Tulokset

3.1 Mittarien faktorirakenteet

Salaliittoteoriauskomustaipumusmittarin ja elämäntyytyväisyysmittarin korrelaatorakenteita tarkasteltiin eksploratiivisten faktorianalyysien avulla. Molemmissa faktorianalyyseissä käytettiin yleistettyjen neliösummien menetelmää, sillä molempien mittareiden jakaumat poikkesivat normaalijakaumasta. Salaliittoteoriauskomustaipumusmittarin vastaukset muodostivat yhteisen faktorin. Lataukset sijoittuivat .382 ja .733 välille. Taulukossa 1 on esitetty salaliittoteoriauskomustaipumusmittarin väitteiden keskiarvot, keskihajonnat ja faktorilataukset.

Seuraavaksi elämäntyytyväisyysmittarin korrelaatorakennetta tarkasteltiin faktorianalyysillä. Mittarin vastaukset muodostivat yhteisen faktorin. Lataukset sijoittuivat .440 ja .734 välille. Taulukossa 2 on esitetty elämäntyytyväisyysmittarin väitteiden keskiarvot, keskihajonnat ja faktorilataukset. Koska molemmat mittarit latautuivat yhdelle faktorille, käytettiin analyyseissä yhden faktorin mallia.

Taulukko 1

Salaliittoteoriauskomuskysymysten keskiarvot, keskihajonnat ja faktorilataukset, N=977

Kysymys	Keskiarvo	Keskihajonta	Faktorilataus
1	2.52	1.708	.643
2	2.93	1.560	.581
3	2.16	1.418	.715
4	2.36	1.511	.733
5	2.52	1.362	.635
6	2.52	1.486	.633
7	2.55	1.594	.664
8	3.35	1.636	.578
9	2.75	1.594	.645
10	4.34	1.341	.382
11	2.33	1.384	.499
12	2.92	1.622	.696
13	2.40	1.426	.633
14	2.80	1.565	.446
15	1.86	1.233	.581
16	2.49	1.554	.696
17	3.07	1.630	.618

Lisätietoja: muuttujat mitattu seitsemänportaisella Likert-asteikolla. Kysymykset: 1= Eri maiden hallitukset salaavat todisteita avaruusolentojen vierailuista Maassa; 2= Eri maiden hallitukset kehittävät ja rahoittavat sosiaalisen median toimijoita kuten Facebookia ja Twitteriä, jotta voisivat vakoilla niiden käyttäjiä; 3=Parannuskeinoja syöpään on olemassa, mutta lääkeyhtiöt pitävät ne salassa; 4 = Eliittiin kuuluvat salaseuran jäsenet ovat soluttautuneet eri maiden hallituksiin, jotta voivat ohjata maailman tapahtumia itselleen edulliseen suuntaan; 5= Aasialaiset valtiot ovat salaliitossa tuhotakseen länsimaisen talouden; 6= Britannian salainen palvelu on prinsessa Dianan kuoleman takana; 7 = Lääkeyhtiöt yrittävät pitää ihmiset sairaina tavoitellakseen voittoja; 8= Tietokoneyritykset julkaisevat tarkoituksellisesti ohjelmia, joissa on virheitä, jotta voivat myydä niihin päivityksiä; 9 = Osa USA:n hallituksesta tiesi WTC-iskuista etukäteen, muttei tehnyt mitään estääkseen iskuja; 10 = Lee Harvey Oswald ei toiminut yksin John F. Kennedyn salamurhassa; 11 = Barack Obaman syntymätodistus, joka kertoo hänen syntyneen Havaijilla, on väärennös; 12 = UFO putosi maahan New Mexican Roswellissa vuonna 1947, ja USA:n armeija on siitä lähtien peitellyt tapahtunutta; 13 = Viranomaiset lisäävät fluoria käyttöveteen, vaikka on todisteita siitä, että se on hyvin myrkyllistä; 14 = Autonvalmistajat ja öljy-yhtiöt toimivat yhdessä estääkseen ympäristöystävällisten moottoreiden kehitystä; 15 = NASA lavasti kuulennot; 16 = Ilmaisia energianlähteitä on ollut olemassa jo vuosikymmeniä, mutta öljy- ja kaasuyhtiöt pitävät ne pimennossa; 17 = USA:n armeija tutkii avaruusolentoja salaisessa tukikohdassa nimeltä Area 51.

Taulukko 2

Elämäntyytyväisyyttä mittaavien kysymysten keskiarvot, keskihajonnat ja faktorilataukset, N=1057

Kysymys	Keskiarvo	Keskihajonta	Faktorilataus
1	3.99	.790	.716
2	3.79	.938	.683
3	4.24	.853	.754
4	3.85	.856	.734
5	3.98	.904	.592
6	4.17	.780	.440

Lisätietoja: muuttujat mitattu viisiportaisella Likert-asteikolla. 1 = Millaiseksi arvioit elämänlaatusi? Muistele elämääsi viimeisen kahden viikon aikana; 2 = Kuinka tyytyväinen olet terveyteesi; 3 = Kuinka tyytyväinen olet kykyysi selviytyä päivittäisistä toiminnoistasi; 4 = Kuinka tyytyväinen olet itseesi; 5 = Kuinka tyytyväinen olet ihmissuhteisiisi; 6 = Kuinka tyytyväinen olet asuinalueesi olosuhteisiin

Salaliittoteoriauskomustaipumuksen, elämäntyytyväisyyden ja taustamuuttujien kuvailevat tunnusluvut ovat nähtävissä Taulukossa 3.

Taulukko 3

Mukana olevien muuttujien otoskoot, keskiarvot ja keskihajonnat tai prosentuaalinen osuus

Muuttuja	N	Keskiarvo	Keskihajonta
Salaliittoteoriauskomustaipumus	1069	2.72	.99
Elämäntyytyväisyys	1069	4.00	.62
Kotitalouden toimeentulo	876	6.99	2.11
Tulotaso	1032	4.42	2.00
Ikä	1052	51.57	16.54
Sukupuoli		%	
Naiset	574	52.1	
Miehet	528	47.9	

Lisätietoja: salaliittoteoriauskomustaipumuksen skaala 1–7, elämäntyytyväisyyden skaala 1–5, kotitalouden toimeentulon skaala 1–10 ja tulotason skaala 1–9.

3.2 Taustamuuttujien tarkastelu

3.2.1 Arvioidun kotitalouden toimeentulon, tulojen ja iän yhteys elämäntyytyväisyyteen

Taustamuuttujien yhteyttä elämäntyytyväisyyteen tarkasteltiin korrelaatiokertoimien avulla. Ensin tarkasteltiin arvioidun kotitalouden toimeentulon ja elämäntyytyväisyyden välistä yhteyttä. Näiden kahden muuttujan välillä oli tilastollisesti merkitsevä yhteys, kun tarkasteltiin Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokerrointa ($r(1056) = .317, p < .001$) ja Spearmanin järjestyskorrelaatiokerrointa ($r_s(1056) = .322, p < .001$). Korrelaatiokertoimia tarkastellessa voidaan todeta, että kotitalouden toimeentulo oli keskivahvasti lineaarisessa yhteydessä elämäntyytyväisyyteen.

Seuraavaksi tarkasteltiin tulojen ja elämäntyytyväisyyden välistä yhteyttä. Näiden kahden muuttujan välillä havaittiin tilastollisesti merkitsevä yhteys, kun tarkasteltiin Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokerrointa ($r(1069) = .289, p < .001$) ja Spearmanin järjestyskorrelaatiokerrointa ($r_s(1069) = .279, p < .001$).

Iän ja elämäntyytyväisyyden välillä ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä, kun yhteyttä tarkasteltiin Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokertoimella ($r(1069) = .025, p = .421$) ja Spearmanin järjestyskorrelaatiokertoimella ($r_s(1069) = -.007, p = .815$). Iällä ei siis voida sanoa olevan tilastollisesti merkitsevää yhteyttä ihmisen elämäntyytyväisyyteen.

3.2.2 Sukupuolen yhteys elämäntyytyväisyyteen

Sukupuolesta tehtiin kaksiluokkainen, koska muunsukupuolisia ei ollut tarpeeksi tilastollisiin analyyseihin. Yhteyttä elämäntyytyväisyyteen tarkasteltiin lineaarisella regressiolla. Sukupuolella ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä elämäntyytyväisyyteen $B = -.052$, $CI\ 95\ \% = [-.126, .022]$, $\beta = -.042$, $t = -.042$, $p = .169$, $SE = .038$ ja mallin selitysaste oli hyvin heikko, korjattu $R^2 = .001$. Malli ei selittänyt elämäntyytyväisyyttä paremmin kuin tyhjä malli $F(1, 2054) = 1.890, p = .169$. Sukupuolella ei siis ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä elämäntyytyväisyyteen.

3.2.3 Koulutustaustan yhteys elämäntyytyväisyyteen ja taipumukseen uskoa salaliittoteorioita

Koulutustaustan yhteyttä elämäntyytyväisyyteen tarkasteltiin vertaamalla eri koulutustaustaluokissa olevien yksilöiden elämäntyytyväisyyttä keskimääräiseen elämäntyytyväisyyteen. Taulukossa 4 on nähtävillä lineaarisen regressioanalyysin tulokset ja eri koulutusluokkien frekvenssit sekä prosentuaaliset osuudet. Korkeasti kouluttautuneet olivat ainoa luokka, joka erosi tilastollisesti merkitsevästi keskiarvosta elämäntyytyväisyyden suhteen. Koulutustaustalla voidaan siis sanoa olevan yhteys elämäntyytyväisyyteen, sillä korkeasti kouluttautuneilla on korkeampi elämäntyytyväisyys.

Taulukko 4

Koulutustaustan yhteys elämäntyytyväisyyteen ja eri koulutusluokkien frekvenssit sekä prosentuaaliset osuudet, N = 1069

Koulutustausta	Frekvenssi	%	B	β	t	p	Keskihajonta
Vakiotermi			3.93		154.48	< .001	.025
Kansa- tai peruskoulun käyneet	91	8.5	-.099	-.064	-1.92	.055	.051
Toisen asteen tutkinnon suorittaneet	357	33.4	-.049	-.046,	1.43	.153	.034
Korkeakoulutetut	543	50.8	.191	.195	6.09	< .001	.031
Muut	78	7.3	5.222				

Lisätietoja: B= standardoimaton, β = standardoitu

Seuraavaksi tarkasteltiin koulutustaustan ja salaliittoteoriauskomustaipumuksen välistä yhteyttä. Koulutustaustalla on yhteys alttiuteen uskoa salaliittoteorioita. Kansa- tai peruskoulun käyneet, toisen asteen tutkinnon suorittaneet ja korkeakoulutetut erosivat tilastollisesti merkitsevästi keskiarvallisesta taipumuksesta uskoa salaliittoteorioita. Ryhmälle ”muut” laskettiin estimaatti käyttämällä regressiosuoran kaavaa. Tulokset ovat nähtävissä Taulukossa 5. Ensimmäisen ja toisen asteen koulutustason omaavien yhteydet olivat positiivisia ja korkeasti kouluttautuneiden yhteyden suunta oli negatiivinen. Korkeasti kouluttautuneet uskovat siis salaliittoteorioita keskimääräistä vähemmän ja ensimmäisen ja toisen asteen koulutustaustan omaavat keskimääräistä enemmän.

Taulukko 5

Koulutustaustan yhteys taipumukseen uskoa salaliittoteorioita

Koulutustausta	B	β	t	p	Keskihajonta
Vakiotermi	2.886		73.474	< .001	.039
Kansa- tai peruskoulun käyneet	.337	.136	4.243	< .001	.079
Toisen asteen tutkinnon suorittaneet	.159	.094	3.030	< .003	.053
Korkeakoulutetut	-.482	-.482	-9.958	< .001	.048
Muut	2.879				

Lisätietoja: B= standardoimaton, β = standardoitu

3.2.5 Arvioidun kotitalouden toimeentulon ja tulojen välinen yhteys

Seuraavaksi tarkasteltiin kotitaloudessa käytettävissä olevien tulojen ja arvioidun kotitalouden toimeentulon välistä korrelaatiota. Näiden kahden muuttujan välillä havaittiin tilastollisesti merkitsevä yhteys, kun tarkasteltiin Pearsonin tulomomenttikorrelaatiokerrointa ($r(1015) = .553$, $p < .001$). Kun tarkasteltiin Spearmanin järjestyskorrelaatiokerrointa muuttujien välillä havaittiin tilastollisesti merkitsevä yhteys ($r_s(1015) = .545$, $p < .001$). Tulokset näyttävät, että korkeampi arvio tulotasosta oli yhteydessä korkeampaan arvioituun toimeentuloon.

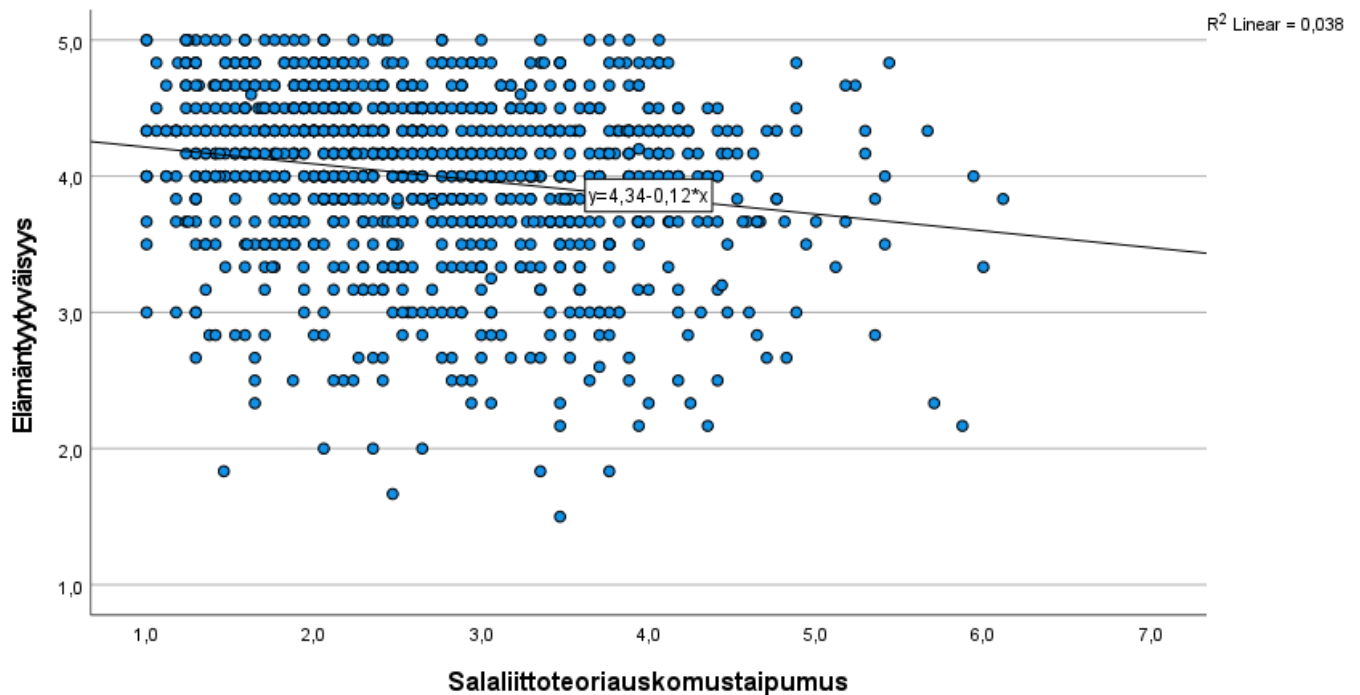
3.3 Salaliittoteoriauskomustaipumuksen yhteys elämäntyytyväisyyteen

Salaliittoteoriauskomustaipumuksen ja elämäntyytyväisyyden välistä lineaarista yhteyttä tarkasteltiin ensin korrelaatioiden avulla ilman, että taustamuuttujia otettiin huomioon. Kuvaajassa 1 on esitetty sirontakuviokuva havainnollistamaan salaliittoteoriauskomustaipumuksen ja elämäntyytyväisyyden välistä yhteyttä. Näiden kahden muuttujan välillä oli tilastollisesti merkitsevä yhteys ($r(1069) = -.198$, $p < .001$) ja ($r_s(1069) = -.204$, $p < .001$). Salaliittoteorioihin uskomisen oli yhteydessä heikompaan elämäntyytyväisyyteen. Tämän jälkeen yhteyttä tarkasteltiin lineaarisella regressiolla. Ensimmäiseen malliin otettiin mukaan ainoastaan alttius uskoa salaliittoteorioita ja elämäntyytyväisyys. Taulukossa 6 on nähtävissä kaikkien mallien tuottamat arvot. Malli, jossa oli

mukana alttius uskoa salaliittoteorioita selittäjänä, selitti elämäntyytyväisyyttä paremmin kuin tyhjä malli $F(1, 1067) = 43.466$, $p < .001$, vaikka selityssaste oli vaatimaton, korjattu $R^2 = .038$. Alttius uskoa salaliittoteorioita oli negatiivisessa yhteydessä elämäntyytyväisyyteen.

Kuvaaja 1

Salaliittoteoriauskomustaipumuksen ja elämäntyytyväisyyden välinen yhteys

3.3.1 Salaliittoteoriauskomustaipumuksen yhteys elämäntyytyväisyyteen, kun huomioidaan taustamuuttajat

Seuraavaksi tarkasteltiin salaliittoteoriauskomustaipumuksen ja elämäntyytyväisyyden välistä yhteyttä, kun taustamuuttajat on otettu huomioon. Koska koulutustaustalla oli yhteys alttiuteen uskoa salaliittoteorioihin, tarkasteltiin seuraavaksi salaliittoteoriataipumuksen ja elämäntyytyväisyyden välistä yhteyttä, kun koulutustausta oli kontrolloitu. Koulutustaustan ja salaliittoteoriauskomustaipumuksen välillä ei esiintynyt liiallista multikolinearisuutta ($VIF < 3$).

Koulutustaustan lisääminen malliin paransi mallin selitysasetta $F_{\text{change}}(1,1066) = 7.764$, $p = .005$. Malli, jossa oli mukana selittäjinä koulutustausta ja alttius uskoa salaliittoteorioita oli parempi kuin tyhjä malli, $F(1,1066) = 25.753$, $p < .001$, vaikka se selitti elämäntyytyväisyyden varianssia vaatimattomasti, korjattu $R^2 = .044$. Mallissa salaliittoteoriauskomustaipumus oli edelleen negatiivisessa yhteydessä elämäntyytyväisyyteen. Salaliittoteoriauskomustaipumuksen ja elämäntyytyväisyyden välinen yhteys siis säilyi koulutustaustan lisäämisen jälkeen. Koulutustaustalla oli tilastollisesti merkitsevä yhteys elämäntyytyväisyyteen, kun tarkasteltiin korkeakoulutettuja. Korkeammin koulutetuilla oli korkeampi elämäntyytyväisyys.

Seuraavaan malliin lisättiin taustamuuttujiksi koettu toimeentulo ja tulot. Muuttujien välillä ei esiintynyt multikolinearisuutta ($VIF < 3$). Koetun toimeentulon ja tulojen lisääminen malliin paransi mallin selitysasetta $F_{\text{change}}(2, 1023) = 32.871$, $p < .001$. Malli selitti elämäntyytyväisyyttä paremmin kuin tyhjä malli $F(2, 1023) = 29.694$, $p < .001$ ja malli selitti elämäntyytyväisyyden varianssia, korjattu $R^2 = .101$.

Kolmannessakin mallissa salaliittoteoriauskomustaipumuksen yhteys elämäntyytyväisyyteen oli tilastollisesti merkitsevä. Korkeampi salaliittoteoriauskomustaipumus oli yhteydessä heikompaan elämäntyytyväisyyteen. Salaliittoteoriauskomustaipumuksen voidaan siis sanoa selittävän elämäntyytyväisyyttä myös silloin, kun koulutustausta, tulotaso ja koettu toimeentulo on otettu huomioon. Taustamuuttujilla oli tilastollisesti merkitsevä yhteys elämäntyytyväisyyteen. Korkeampi koettu toimeentulo ja korkeampi tulotaso ovat yhteydessä korkeampaan elämäntyytyväisyyteen. Korkeampi koulutustausta oli yhteydessä korkeampaan elämäntyytyväisyyteen, mikäli tarkasteltiin korkeakoulutettujen luokkaa verrattuna keskimääräiseen elämäntyytyväisyyteen.

Taulukko 6

Salaliittoteoriauskomustaipumuksen yhteys elämäntyytyväisyyteen, kun huomioidaan eri taustamuuttujat

Mallit ja muuttujat	B	β	t	p
Malli 1				
Vakiotermi	4.338		80.059	.001
Salaliittoteoriauskomustaipumus	-.123	-.198	-6.593	< .001
Malli 2				
Vakiotermi	4.198		67.579	< .001
Salaliittoteoriauskomustaipumus	-.092	-.147	-4.664	< .001
Koulutustausta				
Kansa- tai peruskoulun käyneet	-.068	-.044	-1.318	.188
Toisen asteen tutkinnon suorittaneet	-.034	-.032	-1.006	.315
Korkeakoulutetut	.147	.150	4.528	< .001
Malli 3				
Vakiotermi	3.363		33.661	< .001
Salaliittoteoriauskomustaipumus	-.049	-.078	-2.448	.015
Koulutustausta				
Kansa- tai peruskoulun käyneet	-.064	-.041	-1.239	.216
Toisen asteen tutkinnon suorittaneet	-.012	-.012	-.365	.715
Korkeakoulutetut	.083	.085	2.496	.013
Arvioitu toimeentulo	.083	.277	7.904	< .001
Tulot	.024	.079	2.154	.032

Lisätietoja: B= standardoimaton, β = standardoitu

Pohdinta

Tutkin tässä tutkielmassa salaliittoteoriauskomustaipumuksen ja elämäntyytyväisyyden välistä yhteyttä väestökyselyyn perustuen. Salaliittoteoriauskomustaipumusta käsiteltiin piirretyypisenä osana yksilöä, jolloin tätä pidettiin pysyvämpänä ominaisuutena ajassa enemmän muuttuvaan elämäntyytyväisyyteen verrattuna. Hypoteesi oli, että salaliittoteoriauskomustaipumus on yhteydessä heikompaan elämäntyytyväisyyteen. Tarkastelin yhteyttä ottaen huomioon mahdollisia väliin tulevia muuttujia. Näitä muuttujia olivat ikä, sukupuoli, tulotaso, koettu toimeentulo sekä koulutustaso. Tutkimustulos osoitti, että alttius uskoa salaliittoteorioita on yhteydessä heikompaan elämäntyytyväisyyteen, eli tulos oli hypoteesin mukainen. Yhteys näyttäytyi myös taustamuuttujien kontrolloinnin jälkeen. Lisäksi tutkimustulokset osoittivat, että tulotasolla, koetulla toimeentulolla ja koulutustaustalla oli yhteys elämäntyytyväisyyteen. Korkeampi tulotaso ja korkeampi koettu toimeentulo olivat yhteydessä korkeampaan elämäntyytyväisyyteen. Koulutustaustan yhteys elämäntyytyväisyyteen näyttäytyi kuitenkin ainoastaan siten, että korkeasti koulutetut ovat tyytyväisimpiä elämäänsä. Muiden koulutusluokkien kohdalla tilastollisesti merkitsevää yhteyttä ei ollut havaittavissa. Iällä ja sukupuolella ei tässä tutkielmassa havaittu tilastollisesti merkitsevää yhteyttä elämäntyytyväisyyteen.

4.1 Tulokset tutkimuskysymyksen ja hypoteesin valossa

Tämän tutkielman perusteella voidaan sanoa, että alttius uskoa salaliittoteorioita oli yhteydessä heikompaan elämäntyytyväisyyteen ja tutkimustulos oli hypoteesin mukainen. Tutkimustulos oli linjassa aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa, jossa salaliittoteorioihin uskomisen tiedettiin olevan yhteydessä heikompaan yleiseen terveyteen (Freeman & Bentall, 2017). Muuttujien laadun vuoksi ajattelen, että taipumus uskoa salaliittoteorioihin ennustaa heikompa elämäntyytyväisyyttä, sillä salaliittoteoriauskomustaipumusta käsiteltiin tässä tutkimuksessa piirretyypisenä ominaisuutena. Salaliittoteoreettisen ajatustavan omaksumisen ajateltiin olevan pysyvämpi ominaisuus yksilössä verrattuna koettuun elämäntyytyväisyyteen, joka on ajassa enemmän muuttuva. Elämäntyytyväisyyttä myös arvioitiin viimeisen kahden viikon ajalta, minkä vuoksi siihen voidaan ajatella liittyvän kyselyn täyttämisen hetkellä tapahtuvat asiat.

Lisäksi saatiin selville, että salaliittoteoriauskomustaipumus selitti elämäntyytyväisyyttä myös, kun taustamuuttujat otettiin huomioon, vaikka esimerkiksi koulutustaustalla on yhteys sekä alttiuteen uskoa teorioita että elämäntyytyväisyyteen. Tässä tutkimuksessa havaittiin, että korkeammin

koulutetut uskovat salaliittoteorioihin vähemmän kuin matalamman koulutustaustan omaavat ja tämä tulos oli yhteneväinen aiempien tutkimustulosten kanssa (Goreis & Voracek, 2019; van Prooijen, 2017). Lisäksi korkeammin koulutetut olivat keskimääräistä tyytyväisempiä elämäänsä ja tämä tutkimustulos oli yhteneväinen aiemman tutkimustiedon kanssa (Powdthavee ym., 2015). Iällä ja sukupuolella ei tässä tutkimuksessa havaittu tilastollisesti merkitsevää yhteyttä itsearvioituun elämäntyytyväisyyteen, eivätkä ne siten selitä elämäntyytyväisyyttä. Aiemmassa tutkimuksessa iän ja sukupuolen yhteys elämäntyytyväisyyteen on näyttäytynyt ristiriitaisena (Ko ym., 2019; Netuveli ym., 2006; Tesch-Römer ym., 2008). Netuvelin ym. (2006) mukaan tutkimusnäyttöä on iän positiivisesta ja negatiivisesta yhteydestä koettuun elämäntyytyväisyyteen, mikä voi selittää myös tämän tutkimuksen tulosta, jossa tilastollisesti merkitsevää yhteyttä ei näiden välillä löydetty. Sukupuolen yhteys hyvinvointiin on riippuvainen esimerkiksi kulttuurista ja sosiaalisesta kontekstista, mikä voi selittää näiden kahden välisen yhteyden näyttäytymisen ristiriitaisena. Esimerkiksi sukupuolien välinen epätasa-arvo voi vaikuttaa koettuun elämäntyytyväisyyteen (Tesch-Römer ym., 2008). Tämä selittää mahdollisesti myös tämän tutkimuksen tulosta, jossa sukupuolen ja elämäntyytyväisyyden välillä ei havaittu tilastollisesti merkitsevää yhteyttä. Salaliittoteoriauskomustaipumuksen lisäksi elämäntyytyväisyyttä selitti arvioitu kotitalouden toimeentulo ja tulotaso. Korkeampi arvio kotitalouden toimeentulosta ja korkeampi tulotaso olivat yhteydessä korkeampaan elämäntyytyväisyyteen. Tämä tutkimustulos oli ainakin osittain samansuuntainen aiemman tutkimustiedon kanssa, sillä aiemmat tutkimustulokset ovat ristiriidassa keskenään (Di Tella ym., 2010; Easterlin, 2001; Prati, 2022). Pratin (2022) mukaan subjektiivinen kokemus omasta toimeentulosta on yhteydessä elämäntyytyväisyyteen, mutta objektiivisesti mitattu tulotaso ei. Ballin ja Chernovan (2008) mukaan yhteys objektiivisesti mitatun tulotason ja hyvinvoinnin välillä on havaittu. Ristiriitaiset tutkimustulokset saattavat selittyä esimerkiksi tutkittavien iällä, kulttuurisilla tekijöillä ja mittarien eroavaisuuksilla.

4.2 Salaliittoteorioihin uskomisen seuraamukset ja uskomiseen vaikuttaminen

Tämän tutkielman perusteella voidaan sanoa, että salaliittoteorioihin uskomisen on yhteydessä matalampaan elämäntyytyväisyyteen, jolloin salaliittoteorioihin uskomisella voidaan ajatella olevan yhteys yksilön hyvinvointiin. On siis perusteltua ajatella, että saatuja tutkimustuloksia voidaan hyödyntää, kun halutaan tukea yksilön elämäntyytyväisyyttä. Erityisesti tieteellisten selitysten tukemiseen tulee keskittyä niinä hetkinä, jolloin alttius uskoa salaliittoteorioita lisääntyy. Salaliittoteorioihin ei välttämättä aleta uskomaan tai niitä aleta levittämään, jos yksilöille annetaan yhteiskunnallisesti tukea epävarmuuden tuntemuksiin muilla keinoilla esimerkiksi pandemian tai

taloudellisen kriisin aikana, jolloin salaliittoteorioihin uskomisen tiedetään lisääntyvän (Kroke & Ruthig, 2022). Muunlaisen tuen antaminen voi mahdollisesti vähentää salaliittoteorioiden omaksumista, millä taas on yhteys yksilön elämäntyytyväisyyteen.

Salaliittoteorioihin uskomisen ja omaksumisen tiedetään riippuvan osittain julkisesta keskustelusta (Vranic ym., 2022). Salaliittoteorioiden omaksumiseen ja siitä johtuviin seuraamuksiin on siis mahdollista vaikuttaa julkisen keskustelun sekä tieteen saatavuuden ja ymmärrettävyyden avulla, sillä tieteen herättämällä luottamuksella on mahdollista vaikuttaa yksilön sosiaalisiin ja poliittisiin päätöksiin (Nadelson ym., 2014; Vranic ym., 2022). Toisaalta tieteeseen luottamisen tiedetään olevan yhteydessä yksilön koulutustaustaan (Hromatko ym., 2021). Vranicin ym., (2022) mukaan tiedetään, että salaliittoteorioihin uskomisen lisääntyy, jos julkisen keskustelun virallinen kanta tuntuu puutteelliselta ja tapahtumat näyttäytyvät vilpillisinä tai petollisina. Tieteen popularisoinnilla onkin yritetty saada ihmisiä uskomaan tieteellisiä selityksiä sen sijaan, että he omaksuisivat salaliittoteorioiden tarjoamia ratkaisuja. Tärkeää olisi kuitenkin esittää tieteellisiä näkemyksiä ihmisille ennen kuin he omaksuvat salaliittoteorioiden tarjoamia selityksiä, sillä kerran omaksuttu salaliittoteoreettinen ratkaisu on vaikeaa vaihtaa tieteelliseen selitykseen (Jolley & Douglas, 2017). Lisäksi yleisellä koulutuksella voi vaikuttaa yksilön mahdollisuuksiin omaksua tieteellisiä selityksiä (Vranic ym., 2022). Mikäli tieteellisiä selityksiä käsiteltäisiin jo peruskoulussa esitellen faktojen lisäksi myös tieteellisen tutkimuksen taustaa, lisäisi tämä myös luottamusta tiedettä ja tieteellisiä selityksiä kohtaan.

Salaliittoteorioiden omaksumista voi yrittää vähentää myös tekemällä tieteestä kaikille avointa ja ymmärrettävää. Kun yksilö hakee ympäristöstä selityksiä maailman tapahtumille, on tärkeää, että tieteelliset selitykset tavoittavat yksilön ja että tieteen tarjoamat ratkaisut ovat jokaiselle, esimerkiksi koulutustaustasta riippumatta, ymmärrettävässä muodossa esitettyjä. Vaikka Landrumin & Olshanskyn (2020) mukaan tieteelliset selitykset saattavat olla monimutkaisempia kuin salaliittoteorioiden tarjoamat yksinkertaisemmat ratkaisut, uskon, että tieteellisistäkin selityksistä on mahdollista saada helpommin ymmärrettäviä riippumatta niiden monimutkaisesta luonteesta. Lisäksi on tärkeää keskittää huomiota myös siihen, että tieteelliset selitykset tavoittavat ihmiset ennen kuin he ovat jo omaksuneet salaliittoteoreettisen ajatustavan (Jolley & Douglas, 2017). Mielestäni tieteellisten selitysten tavoitettavuuteen voisi auttaa esimerkiksi tiedejournalismin ja tiedettä popularisoivan kirjallisuuden vahvistaminen.

4.3 Tutkimuksen rajoitukset ja vahvuudet

Pro gradu -tutkielmassani on mahdollisia rajoituksia, jotka tulee ottaa huomioon tutkimustuloksia tarkastellessa ja johtopäätöksiä tehdessä. Vaikka tutkimuksessa saatiin selville, että alttius uskoa salaliittoteorioita on yhteydessä heikompaan elämäntyytyväisyyteen, tulee tuloksia kuitenkin tulkita varovaisesti, sillä osa havaituista yhteyksistä oli melko heikkoja eikä salaliittoteoriauskomustaipumus selitä kovin isoa osaa elämäntyytyväisyydestä. On kuitenkin selvää, että alttius uskoa salaliittoteorioita on kuitenkin jossain määrin yhteydessä ihmisen tyytyväisyyden kokemuksiin hänen omasta elämästään. Vaikka salaliittoteoriauskomustaipumusta pidettiin tässä tutkimuksessa pysyvämpänä piirteenä verrattuna elämäntyytyväisyyteen, ei tämän tutkimuksen perusteella voida tehdä selvää päätelmää siitä, kumpi näistä tekijöistä on syy ja kumpi seuraus. Salaliittoteoriauskomustaipumuksen ajallista muuttumista ei tässä tutkielmassa otettu huomioon. Salaliittoteoriauskomustaipumus voi johtaa heikompaan elämäntyytyväisyyteen, mutta on mahdollista, että heikompi elämäntyytyväisyys johtaa teorioihin uskomiseen. Elämäntyytyväisyyttä pyydettiin kuitenkin arvioimaan viimeisen kahden viikon ajalta, jolloin vastauksiin vaikuttavat myös vastaamishetkellä pinnalla olevat asiat.

On tärkeää huomata, että mukana olleista vastaajista osalla oli joitakin puuttuvia vastauksia tiettyjen kysymyksien tai mittareiden kohdalla. Tutkittavista poistettiin ne henkilöt, jotka eivät olleet vastanneet kolmasosaan kysymyksistä. Tämä poissulkukriteeri saattaa vaikuttaa tuloksiin. Pohdin aluksi, että olisin poistanut vastaajista ne, joilla oli joitakin puuttuvia vastauksia, mutta halusin jättää analyysiin myös nämä henkilöt, sillä kaikkien joitakin puuttuvia vastauksia jättäneiden henkilöiden poistaminen olisi pienentänyt otoskokoja huomattavasti. Tämä taas olisi vähentänyt tulosten luotettavuutta. Lisäksi kaikki vastaukset eivät olleet olennaisia jokaisen analyysin kohdalla, jolloin koin mielekkäämpänä tarkastella jokaista analyysia yksittäin otoksen kannalta. Puuttuvat vastaukset eivät lisäksi vaikuttaneet tuloksiin niin paljon, sillä käytössä olivat keskiarvomuuttujat. Tämän lisäksi vastausvaihtoehtoissa oli myös vaihtoehto ”ei samaa eikä eri mieltä”, jolloin mielipiteenkin puuttuessa vastaajan oli mahdollista vastata jokaiseen väitteeseen. Puuttuvat vastaukset voivat kuitenkin kertoa vastaajan haluttomuudesta vastata tiettyihin kysymyksiin tai vaihtoehtoisesti kyse voi olla vahingosta. Lisäksi kato oli melko suurta, kun tarkastellaan kokonaismäärää vastaajissa. Ainoastaan 23 % lomakkeen saaneista vastasi kyselyyn. On huomionarvoista, että jotkut ihmiset ovat voineet jättää vastaamatta kyselyyn jostakin tietystä syystä ja tämä saattaa vaikuttaa tutkimustuloksiin. Analyyseistä jäivät lisäksi pois muunsukupuoliset ja otos kattaa ainoastaan itsensä naiseksi tai mieheksi identifioituvat. Tämä saattaa vaikuttaa tuloksiin, sillä muunsukupuoliset saattavat kokea esimerkiksi vähemmistöstressiä, jolla tiedetään olevan

yhteys yksilön hyvinvointiin (Matsuno ym., 2022). Muunsukupuolisten poisjättäminen analyyseistä on yksi tämän tutkimuksen rajoituksista.

Itsearviointilla toteutettuihin kyselyihin voi liittyä joitakin virhelähteitä, sillä kyselyyn vastaaja ei välttämättä vastaa kysymyksiin rehellisesti. Yksilö voi haluta liioitella tai vähätellä vastauksiaan sen mukaan, minkälaisen kuvan hän haluaa vastausten perusteella itsestään antaa. Tässäkin tutkimuksessa on kuitenkin luotettava siihen, että tutkittavat ovat vastanneet oman kykynsä mukaan mahdollisimman rehellisesti ja väestökyselyllä toteutunut itsearvioon tutkimus on ollut kustannustehokas tapa kerätä suuri otos, joka kattaa Suomessa asuvia yksilöitä ympäri maata.

Tämän tutkimuksena vahvuutena voidaan pitää melko suurta, väestöpohjaista otosta, jonka avulla on mahdollista havaita heikkojakin yhteyksiä eri tekijöiden välillä. Otoksen tiedetään lisäksi vastaavan varsin hyvin populaatiota, sillä julkaisemattoman käsikirjoituksen analyysien perusteella tiedetään, että otos vastaa populaatiota vastaajien iän, maantieteellisen sijainnin ja kielitaustan kanssa. Näin tulosten voidaan ajatella olevan yleistettävissä myös populaatiotasolla. Vahvuutena voidaan pitää myös sitä, että väestökyselyyn on voinut vastata anonymisti kotoa käsin, sillä tämä lisää vastausten luotettavuutta. Tutkielmassa otettiin paljon huomioon niitä tekijöitä, jotka olisivat saattaneet vaikuttaa elämäntyytyväisyyden ja salaliittoteorian väliseen yhteyteen. Useiden taustamuuttujien huomioon ottaminen lisää todennäköisyyttä siihen, että elämäntyytyväisyyden ja salaliittoteoriauskomustaipumuksen välinen yhteys kuvastaa myös todellisuudessa ilmenevää yhteyttä.

Tutkimuksessa salaliittoteoriauskomustaipumusta mittaavat väitteet käsittelivät osittain Yhdysvaltoja ja muita ulkomaan valtioita. Vaikka kaikki väitteet eivät koskeneetkaan Suomea, tiedetään niiden olevan yleisiä salaliittoteoriauskomusväitteitä. Näin voidaan ajatella, että väitteet ovat sovellettavissa myös Suomessa toteutettuun kyselyyn.

4.4 Jatkotutkimukset

Tämän tutkielman pohjalta voidaan todeta, että elämäntyytyväisyyden ja salaliittoteoriauskomustaipumuksen välillä on yhteys. Yhteyttä tarkasteltiin tässä tutkielmassa poikkileikkaustutkimuksella, minkä vuoksi mahdolliset ajassa tapahtuvat muutokset yksilön alttiudessa uskoa teorioihin tai muutokset elämäntyytyväisyydessä eivät näyttäyty. Pitkittäistutkimusta tarvitaan, jotta mahdolliset ajalliset muutokset tulevat näkyviin ja näiden

kahden muuttujan yhteyttä voidaan ymmärtää yhä paremmin. Tämä tutkielma luo pohjaa pitkittäistutkimukselle. Pitkittäistutkimus mahdollistaisi myös teorioiden omaksumisen ajallisen muutoksen tarkkailun ja tavoittaisi paremmin piirretyyppisen taipumuksen uskoa salaliittoteorioita. Pitkittäistutkimuksessa salaliittoteoreettisen ajatustavan omaksumista olisi siis mahdollista ymmärtää paremmin. Pitkittäistutkimuksessa pystyttäisiin ottamaan huomioon maailmantilanteiden muutokset esimerkiksi taloudellinen tilanne huomioon ottaen ja tarkastella teorioihin uskomisen muutoksia erilaisissa tilanteissa.

Koska salaliittoteorioita käsittelevä tutkimus on keskittynyt paljon niihin seikkoihin, jotka selittävät salaliittoteorioihin uskomista, olisi jatkossa tärkeää tutkia myös teorioihin uskomisen yhteyksiä yksilöön ja yhteiskuntaan laajasti. Yleisen tutkimustiedon valossa tiedetään jo paljon niistä tekijöistä, jotka uskomiseen vaikuttaa. Toivon, että tutkielmani innoittaa tulevaisuuden tutkijoita tarkastelemaan salaliittoteorioita myös toiseen suuntaan, sillä tässä tutkimuksessa havaittu yhteys on mahdollisesti vain yksi monista yhteyksistä, joihin salaliittoteorioihin uskomisen liittyy.

4.5 Johtopäätökset

Tämän tutkielman perusteella voidaan sanoa, että salaliittoteoriauskomustaipumuksen ja elämäntyytyväisyyden välillä on havaittavissa yhteys. Havaittu yhteys on aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa yhteneväinen. Tuloksen perusteella voidaan sanoa, että alttius uskoa salaliittoteorioita on yhteydessä matalampaan elämäntyytyväisyyteen. Muutkin havaitut yhteydet olivat suurimmalta osin aiemman tutkimuskirjallisuuden kanssa yhteneväisiä.

Salaliittoteoriauskomustaipumuksen ja elämäntyytyväisyyden välinen yhteys näyttäytyi myös, kun ikä, sukupuoli, koulutustaso, tulotaso ja arvioitu kotitalouden toimeentulo kontrolloitiin. Tämän tutkimuksen perusteella tulotasolla ja arvioidulla kotitalouden toimeentulolla oli yhteys elämäntyytyväisyyteen. Yhteys näyttäytyi positiivisena, eli korkeampi tulotaso ja koettu toimeentulo olivat yhteydessä korkeampaan elämäntyytyväisyyteen.

Tässä tutkielmassa havaittiin, kuinka korkeampi koulutustaso on yhteydessä korkeampaan elämäntyytyväisyyteen. Lisäksi havaittiin, että korkeasti koulutetut uskovat vähemmän salaliittoteorioihin. Koulutus voidaan siis nähdä sekä suoraan suojaavana tekijänä elämäntyytyväisyyden ylläpitämisessä että välillisenä suojaavana tekijänä siten, että korkeasti koulutetut eivät omaksu salaliittoteorioita yhtä helposti kuin vähän koulutetut.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että salaliittoteorioiden levittämiseen ja niiden omaksumiseen olisi tärkeää puuttua siltäkin kannalta, että niihin uskomisella on yhteys heikompaan elämäntyytyväisyyteen. Salaliittoteoreettisen ajatustavan omaksumisen ehkäiseminen yhteiskunnallisin keinoin edistäisi yksilön kokemaa tyytyväisyyttä omasta elämästään. Heikompi elämäntyytyväisyys voi vaikuttaa yhteiskunnalliseen osallistumiseen ja vaikuttaa siten esimerkiksi valtion taloudelliseen tilanteeseen. Elämäntyytyväisyyden ollessa laaja ja monipuolinen käsite kuvastamaan yksilön hyvinvointia ja tyytyväisyyttä, tuotti tämä tutkielma sovellettavaa ja arvokasta tutkimustietoa elämäntyytyväisyyden ja salaliittoteoriauskomustaipumuksen välisestä yhteydestä.

Lähteet

- Abalakina-Paap, M., Stephan, W. G., Craig, T., & Gregory, W. L. (1999). Beliefs in Conspiracies. *Political Psychology*, 20(3), 637–647. <https://doi.org/10.1111/0162-895X.00160>
- Allington, D., Duffy, B., Wessely, S., Dhavan, N., & Rubin, J. (2021). Health-protective behaviour, social media usage and conspiracy belief during the COVID-19 public health emergency. *Psychological Medicine*, 51(10), 1763–1769.
- Atanasova, I., & Karashtranova, E. (2016). A Novel Approach for Quality of Life Evaluation: Rule-Based Expert System. *Social Indicators Research*, 128(2), 709–722. <https://doi.org/10.1007/s11205-015-1052-0>
- Ball, R., & Chernova, K. (2008). Absolute Income, Relative Income, and Happiness. *Social Indicators Research*, 88(3), 497–529. <https://doi.org/10.1007/s11205-007-9217-0>
- Brief, A. P., Butcher, A. H., George, J. M., & Link, K. E. (1993). Integrating Bottom-Up and Top-Down Theories of Subjective Well-Being: The Case of Health. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64(4), 646–653. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.64.4.646>
- Brotherton, R., & Eser, S. (2015). Bored to fears: Boredom proneness, paranoia, and conspiracy theories. *Personality and Individual Differences*, 80, 1–5. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.02.011>
- Brotherton, R., & French, C. C. (2015). Intention seekers: Conspiracist ideation and biased attributions of intentionality. *PloS One*, 10(5), e0124125–e0124125. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0124125>
- Cairns, R. (2016). Climates of suspicion: ”chemtrail” conspiracy narratives and the international politics of geoengineering. *The Geographical Journal*, 182(1), 70–84. <https://doi.org/10.1111/geoj.12116>
- Chelsea, Rose (2017). The measurement and prediction of conspiracy beliefs. *The Herenga Waka Victoria University of Wellington*.

- Cichocka, A. (2020). To counter conspiracy theories, boost well-being. *Nature (London)*, 587(7833), 177–177. <https://doi.org/10.1038/d41586-020-03130-6>
- Darwin, H., Neave, N., & Holmes, J. (2011). Belief in conspiracy theories. The role of paranormal belief, paranoid ideation and schizotypy. *Personality and Individual Differences*, 50(8), 1289–1293. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2011.02.027>
- Di Tella, R., Haisken-De New, J., & MacCulloch, R. (2010). Happiness adaptation to income and to status in an individual panel. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 76(3), 834–852. <https://doi.org/10.1016/j.jebo.2010.09.016>
- Diener, E., Inglehart, R., & Tay, L. (2013). Theory and Validity of Life Satisfaction Scales. *Social Indicators Research*, 112(3), 497–527. <https://doi.org/10.1007/s11205-012-0076-y>
- Diener, E., & Suh, E. (1997). Measuring Quality of Life: Economic, Social, and Subjective Indicators. *Social Indicators Research*, 40(1/2), 189–216. <https://doi.org/10.1023/A:1006859511756>
- Dolan, P., Peasgood, T., & White, M. (2008). Do we really know what makes us happy? A review of the economic literature on the factors associated with subjective well-being. *Journal of Economic Psychology*, 29(1), 94–122. <https://doi.org/10.1016/j.joep.2007.09.001>
- Doll, H., McPherson, K., Davies, J., Flood, A., Smith, J., Williams, G., Ginzler, M., Petticrew, M., & Black, N. (1991). Reliability of questionnaire responses as compared with interview in the elderly: Views of the outcome of transurethral resection of the prostate. *Social Science & Medicine* (1982), 33(11), 1303–1308. [https://doi.org/10.1016/0277-9536\(91\)90079-R](https://doi.org/10.1016/0277-9536(91)90079-R)
- Douglas, K. M., Sutton, R. M., & Cichocka, A. (2017). The Psychology of Conspiracy Theories. *Current Directions in Psychological Science : a Journal of the American Psychological Society*, 26(6), 538–542. <https://doi.org/10.1177/0963721417718261>

- Douglas, K. M., Uscinski, J. E., Sutton, R. M., Cichocka, A., Nefes, T., Ang, C. S., & Deravi, F. (2019). Understanding Conspiracy Theories. *Political Psychology*, 40(1), 3–35.
<https://doi.org/10.1111/pops.12568>
- Easterlin, R. A. (2001). Income and Happiness: Towards a Unified Theory. *The Economic Journal (London)*, 111(473), 465–484. <https://doi.org/10.1111/1468-0297.00646>
- Easterlin, R. A., & O'Connor, K. J. (2022). Explaining happiness trends in Europe. *Proceedings of the National Academy of Sciences - PNAS*, 119(37), 1-e2210639119.
<https://doi.org/10.1073/pnas.2210639119>
- Elmassah, S., & Hassanein, E. A. (2022). Digitalization and subjective wellbeing in Europe. *Digital Policy, Regulation and Governance*, 24(1), 52–73.
- Estoque, R. C., Togawa, T., Ooba, M., Gomi, K., Nakamura, S., Hijioka, Y., & Kameyama, Y. (2019). A review of quality of life (QOL) assessments and indicators: Towards a “QOL-Climate” assessment framework. *Ambio*, 48(6), 619–638. <https://doi.org/10.1007/s13280-018-1090-3>
- Exenberger, S., & Juen, B. (2013). Social Indicators and the Concepts of Quality of Life, Subjective Well-Being, and Resilience (ss. 1–13). *Springer Netherlands*. https://doi.org/10.1007/978-94-007-7519-0_1
- Fiagbenu, M. E. (2022). The stock market is rigged? Conspiracy beliefs and distrust predict lower stock market participation. *Applied Cognitive Psychology*, 36(5), 978–995.
<https://doi.org/10.1002/acp.3981>
- Freeman, D., & Bentall, R. P. (2017). The concomitants of conspiracy concerns. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 52(5), 595–604. <https://doi.org/10.1007/s00127-017-1354-4>
- Garrett, R. K., & Weeks, B. E. (2017). Epistemic beliefs’ role in promoting misperceptions and conspiracist ideation. *PloS one*, 12(9), e0184733–e0184733.
<https://doi.org/10.1371/journal.pone.0184733>

- Gligorić, V., Moreira da Silva, M., Eker, S., van Hoek, N., Nieuwenhuijzen, E., Popova, U., & Zeighami, G. (2021). The usual suspects: How psychological motives and thinking styles predict the endorsement of well-known and COVID-19 conspiracy beliefs. *Applied Cognitive Psychology*, 35(5), 1171–1181. <https://doi.org/10.1002/acp.3844>
- Goertzel, T. (2010). Conspiracy theories in science: Conspiracy theories that target specific research can have serious consequences for public health and environmental policies. *EMBO Reports*, 11(7), 493–499. <https://doi.org/10.1038/embor.2010.84>
- Goreis, A., & Voracek, M. (2019). A systematic review and meta-analysis of psychological research on conspiracy beliefs: Field characteristics, measurement instruments, and associations with personality traits. *Frontiers in Psychology*, 10, 205–205. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2019.00205>
- Hornsey, M. J., Harris, E. A., & Fielding, K. S. (2018). Relationships among conspiratorial beliefs, conservatism and climate scepticism across nations. *Nature Climate Change*, 8(7), 614–620. <https://doi.org/10.1038/s41558-018-0157-2>
- Ivana Hromatko, Mirjana Tonković, & Andrea Vranic. (2021). Trust in Science, Perceived Vulnerability to Disease, and Adherence to Pharmacological and Non-pharmacological COVID-19 Recommendations. *Frontiers in Psychology*, 12. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.664554>
- Jolley, D., & Douglas, K. M. (2017). Prevention is better than cure: Addressing anti-vaccine conspiracy theories. *Journal of Applied Social Psychology*, 47(8), 459–469. <https://doi.org/10.1111/jasp.12453>
- Kay, C. S., & Slovic, P. (2023). The generic conspiracist beliefs scale – 5: A short-form measure of conspiracist ideation. *Journal of Research in Personality*, 102, 104315. <https://doi.org/10.1016/j.jrp.2022.104315>
- Kivioja, Pasi (2022) *Salaliittoteorioiden ihmemaassa*. Docendo.

- Ko, H., Park, Y.-H., Cho, B., Lim, K.-C., Chang, S. J., Yi, Y. M., Noh, E.-Y., & Ryu, S.-I. (2019). Gender differences in health status, quality of life, and community service needs of older adults living alone. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 83, 239–245.
<https://doi.org/10.1016/j.archger.2019.05.009>
- Kroke, A. M., & Ruthig, J. C. (2022). Conspiracy beliefs and the impact on health behaviors. *Applied Psychology : Health and Well-being*, 14(1), 311–328.
<https://doi.org/10.1111/aphw.12304>
- Kuppens, P., Realo, A., & Diener, E. (2008). The Role of Positive and Negative Emotions in Life Satisfaction Judgment Across Nations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 95(1), 66–75. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.95.1.66>
- Landrum, A. R., & Olshansky, A. (2020). The role of conspiracy mentality in denial of science and susceptibility to viral deception about science. *Politics and the Life Sciences*, 38(2), 193–209. <https://doi.org/10.1017/pls.2019.9>
- Lantian, A., Bagneux, V., Delouvée, S., & Gauvrit, N. (2021). Maybe a free thinker but not a critical one: High conspiracy belief is associated with low critical thinking ability. *Applied Cognitive Psychology*, 35(3), 674–684. <https://doi.org/10.1002/acp.3790>
- Leone, L., Giacomantonio, M., & Lauriola, M. (2019). Moral foundations, worldviews, moral absolutism and belief in conspiracy theories. *International Journal of Psychology*, 54(2), 197–204. <https://doi.org/10.1002/ijop.12459>
- Lewandowsky, S., Gignac, G. E., & Oberauer, K. (2015). The Role of Conspiracist Ideation and Worldviews in Predicting Rejection of Science (vol 8, e75637, 2013). *PloS One*, 10(8). <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0134773>
- Lobato, E., Mendoza, J., Sims, V., & Chin, M. (2014). Examining the Relationship Between Conspiracy Theories, Paranormal Beliefs, and Pseudoscience Acceptance Among a

University Population. *Applied Cognitive Psychology*, 28(5), 617–625.

<https://doi.org/10.1002/acp.3042>

Lukić, P., Žeželj, I., & Stanković, B. (2019). How (Ir)rational is it to believe in contradictory conspiracy theories? *Europe's Journal of Psychology*, 15(1), 94–107.

<https://doi.org/10.5964/ejop.v15i1.1690>

Matsuno, E., Bricker, N. L., Savarese, E., Mohr, R., & Balsam, K. F. (2022). “The default is just going to be getting misgendered”: Minority stress experiences among nonbinary adults. *Psychology of Sexual Orientation and Gender Diversity*.

<https://doi.org/10.1037/sgd0000607>

Nadelson, L., Jorcyk, C., Yang, D., Jarratt Smith, M., Matson, S., Cornell, K., & Husting, V. (2014). I Just Don't Trust Them: The Development and Validation of an Assessment Instrument to Measure Trust in Science and Scientists. *School Science and Mathematics*, 114(2), 76–86. <https://doi.org/10.1111/ssm.12051>

Netuveli, G., Wiggins, R. D., Hildon, Z., Montgomery, S. M., & Blane, D. (2006). Quality of life at older ages: Evidence from the English longitudinal study of aging (wave 1). *Journal of Epidemiology and Community Health* (1979), 60(4), 357–363.

<https://doi.org/10.1136/jech.2005.040071>

Pelkmans, M., & Machold, R. (2011). Conspiracy theories and their truth trajectories. *Focaal*, 2011(59), 66–80. <https://doi.org/10.3167/fcl.2011.590105>

Powdthavee, N., Lekfuangfu, W. N., & Wooden, M. (2015). What's the good of education on our overall quality of life? A simultaneous equation model of education and life satisfaction for Australia. *Journal of Behavioral and Experimental Economics*, 54, 10–21.

<https://doi.org/10.1016/j.socec.2014.11.002>

- Prati, G. (2022). Correlates of quality of life, happiness and life satisfaction among European adults older than 50 years: A machine-learning approach. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 103, 104791–104791. <https://doi.org/10.1016/j.archger.2022.104791>
- Prooijen, J.-W. van. (2022). Psychological benefits of believing conspiracy theories. *Current Opinion in Psychology*, 47, 101352. <https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2022.101352>
- Rocha, N. S. da, Power, M. J., Bushnell, D. M., & Fleck, M. P. (2012). The EUROHIS-QOL 8-Item Index: Comparative Psychometric Properties to Its Parent WHOQOL-BREF. *Value in Health*, 15(3), 449–457. <https://doi.org/10.1016/j.jval.2011.11.035>
- Rottweiler, B., & Gill, P. (2022). Conspiracy Beliefs and Violent Extremist Intentions: The Contingent Effects of Self-efficacy, Self-control and Law-related Morality. *Terrorism and Political Violence*, 34(7), 1485–1504. <https://doi.org/10.1080/09546553.2020.1803288>
- Röcke, C., & Lachman, M. E. (2008). Perceived Trajectories of Life Satisfaction Across Past, Present, and Future: Profiles and Correlates of Subjective Change in Young, Middle-Aged, and Older Adults. *Psychology and Aging*, 23(4), 833–847. <https://doi.org/10.1037/a0013680>
- Sapountzis, A., & Condor, S. (2013). Conspiracy Accounts as Intergroup Theories: Challenging Dominant Understandings of Social Power and Political Legitimacy. *Political Psychology*, 34(5), 731–752. <https://doi.org/10.1111/pops.12015>
- Schmidt, S., Mühlhan, H., & Power, M. (2006). The EUROHIS-QOL 8-item index: Psychometric results of a cross-cultural field study. *European Journal of Public Health*, 16(4), 420–428. <https://doi.org/10.1093/eurpub/cki155>
- Senik, C. (2005). Income distribution and well-being: What can we learn from subjective data? *Journal of Economic Surveys*, 19(1), 43–63. <https://doi.org/10.1111/j.0950-0804.2005.00238.x>
- Skevington, S., Lotfy, M., & O’Connell, K. (2004). The World Health Organization’s WHOQOL-BREF Quality of Life Assessment: Psychometric Properties and Results of the International

- Field Trial A Report from the WHOQOL Group. *Quality of Life Research*, 13(2), 299–310.
<https://doi.org/10.1023/B:QURE.00000018486.91360.00>
- Sunstein, C. R., & Vermeule, A. (2009). Conspiracy Theories: Causes and Cures. *The Journal of Political Philosophy*, 17(2), 202–227. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9760.2008.00325.x>
- Sutton, R. M., & Douglas, K. M. (2020). Conspiracy theories and the conspiracy mindset: Implications for political ideology. *Current Opinion in Behavioral Sciences*, 34, 118–122.
<https://doi.org/10.1016/j.cobeha.2020.02.015>
- Swami, V., Coles, R., Stieger, S., Pietschnig, J., Furnham, A., Rehim, S., & Voracek, M. (2011). Conspiracist ideation in Britain and Austria: Evidence of a monological belief system and associations between individual psychological differences and real-world and fictitious conspiracy theories. *Journal of Occupational and Organizational Psychology*, 102(3), 443–463. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8295.2010.02004.x>
- Swami, V., Weis, L., Lay, A., Barron, D., & Furnham, A. (2015). Associations between belief in conspiracy theories and the maladaptive personality traits of the personality inventory for DSM -5. *Psychiatry Research*, 236, 86–90. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2015.12.027>
- Tesch-Römer, C., Motel-Klingebiel, A., & Tomasik, M. J. (2008). Gender Differences in Subjective Well-Being: Comparing Societies with Respect to Gender Equality. *Social Indicators Research*, 85(2), 329–349. <https://doi.org/10.1007/s11205-007-9133-3>
- Tovar-Murray, D. (2010). Social Health and Environmental Quality of Life: Their Relationship to Positive Physical Health and Subjective Well-Being in a Population of Urban African Americans. *The Western Journal of Black Studies*, 34(3), 358–366.
- van der Linden, S. (2015). The conspiracy-effect: Exposure to conspiracy theories (about global warming) decreases pro-social behavior and science acceptance. *Personality and Individual Differences*, 87, 171–173. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.07.045>

- van Prooijen, J. W. (2017). Why Education Predicts Decreased Belief in Conspiracy Theories. *Applied Cognitive Psychology*, 31(1), 50–58. <https://doi.org/10.1002/acp.3301>
- van Prooijen, J. W., & Douglas, K. M. (2018). Belief in conspiracy theories: Basic principles of an emerging research domain. *European Journal of Social Psychology*, 48(7), 897–908. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2530>
- van Prooijen, J.-W. (2016). Sometimes inclusion breeds suspicion: Self-uncertainty and belongingness predict belief in conspiracy theories. *European Journal of Social Psychology*, 46(3), 267–279. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2157>
- Ventegodt, S., Flensburg-Madsen, T., Andersen, N. J., Nielsen, M., Mohammed, M., & Merrick, J. (2005). Global quality of life (QOL), health and ability are primarily determined by our consciousness. Research findings from Denmark 1991–2004. *Social Indicators Research*, 71, 87–122.
- Vitriol, J. A., & Marsh, J. K. (2018). The illusion of explanatory depth and endorsement of conspiracy beliefs. *European Journal of Social Psychology*, 48(7), 955–969. <https://doi.org/10.1002/ejsp.2504>
- Vranic, A., Hromatko, I., & Tonkovic, M. (2022). "I Did My Own Research": Overconfidence, (Dis)trust in Science, and Endorsement of Conspiracy Theories. *Frontiers in Psychology*, 13, 931865–931865. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.931865>
- Wood, M. J., Douglas, K. M., & Sutton, R. M. (2012). Dead and Alive: Beliefs in Contradictory Conspiracy Theories. *Social Psychological & Personality Science*, 3(6), 767–773. <https://doi.org/10.1177/1948550611434786>